

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Bc. Martina Menclová

Neplatnost manželství a způsoby jeho zplatnění podle CIC 1983

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. ICLic. Karel Plavec, Th.D.

Praha 2015

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Bělé pod Bezdězem dne 5. března 2015

Martina Menclová

Bibliografická citace

Neplatnost manželství a způsoby jeho zplatnění podle CIC 1983 [rukopis] : diplomová práce / Martina Menclová ; vedoucí práce: Karel Plavec. -- Praha, 2015. -- 80 s.

Anotace

Tato diplomové práce si klade za cíl podrobně představit skutečnosti, které zakládají neplatnost manželství podle Kodexu kanonického práva z roku 1983, a dále objasnit způsoby, jak lze manželství podle právních norem tohoto zákoníku zplatnit, tedy objasnit dvě formy zplatnění manželství – prosté zplatnění (konvalidaci) a zplatnění v základu (sanaci). V první části pojednává tato práce obecně o manželství z křesťanského pohledu a zabývá se podstatnými prvky, které jsou důležité k tomu, aby manželství mohlo být platně uzavřeno.

Klíčová slova

manželství, platnost, neplatnost, zplatnění, Kodex kanonického práva z roku 1983, kánon

Abstract

This thesis aims at presenting in detail the facts that give foundation to the nullity of a marriage under the Code of Canon Law of 1983 and further clarify the ways of a possible convalidation of a marriage under the provisions of this Code, i.e. to clarify two forms of marriage convalidation - simple convalidation and radical convalidation (sanation). The first part of the work discusses the marriage from a Christian perspective in general and deals with the essential elements that are important for the marriage to be concluded in a valid way.

Keywords

marriage, validity, nullity, convalidation, Code of Canon Law of 1983, canon

Počet znaků (včetně mezer): 145 385

Poděkování

Upřímně děkuji vedoucímu mé práce ThLic. ICLic. Mgr. Karlu Plavcovi, Th.D. za jeho odborné vedení a věcné připomínky a za jeho lidský, milý a celkově křesťanský přístup.

Obsah

Úvod.....	7
1. Manželství z křesťanského pohledu.....	8
1.1. Teologie manželství	8
1.1.1. Antropologické předpoklady	9
1.2. Manželství je společenské dobro.....	11
1.2.1. Manželství jako instituce	11
1.2.2. Veřejný charakter manželství	12
1.3. Rodina	13
1.3.1. Vzájemné sebedarování	15
1.4. Manželství jako svátost	16
2. Podstatné prvky platně uzavřeného manželství	19
2.1. Zákonné požadavky pro platné uzavření manželství	19
2.1.1. Okamžik vzniku manželství.....	21
2.2. Manželský souhlas	22
2.3. Kanonická forma uzavření sňatku.....	25
2.3.1. Kanonická a nekanonická manželství.....	25
2.3.2. Oddávající.....	26
2.3.3. Svědkové.....	29
2.4. Cíle manželství	31
2.5. Vlastnosti manželského svazku.....	33
2.5.1. Jednota	34
2.5.2. Nerozlučitelnost.....	35
3. Neplatné manželství	39
3.1. Manželství neplatné z důvodu zneplatňující překážky.....	39
3.1.1. Překážky, které se vztahují k lidské důstojnosti	39
3.1.2. Překážky, které souvisejí s cíli a vlastnostmi manželství	42
3.1.3. Překážky, které chrání náboženské přesvědčení a náboženské závazky	43
3.1.4. Překážky, které chrání integritu lidské osoby.....	46
3.2. Manželství neplatné pro vadu souhlasu.....	48
3.2.1. Vady poznání	48
3.2.2. Vady vůle.....	52

3. 2. 3. Vady prezentace souhlasu.....	55
3. 3. Manželství neplatné pro vadu formy.....	57
4. Způsoby zplatnění manželství.....	58
4. 1. Prosté zplatnění – <i>convalidatio simplex</i> (kán. 1156–1160).....	58
4. 1. 1. Zplatnění manželství při manželské překážce	59
4. 1. 2. Zplatnění manželství při vadě manželského souhlasu.....	61
4. 1. 3. Zplatnění manželství při vadě formy	62
4. 2. Zplatnění v základu – <i>sanatio in radice</i> (kán. 1161–1165).....	63
4. 2. 1. Pravomoc k udělování sanace.....	65
4. 2. 2. Sanace v různých manželských situacích	68
4. 3. Zplatnění manželství v historii.....	70
Seznam použitých zkratk.....	78
Seznam literatury	79

Úvod

Ke své diplomové práci jsem si vybrala téma Neplatnost manželství a způsoby jeho zplatnění podle CIC 1983. Abych správně uchopila tyto termíny, věnuji se v první kapitole tématu manželství obecně z křesťanského pohledu. Zde se snažím odhalit podstatu a hloubku manželského svazku, aby bylo zřejmé, jak důležité životní skutečnosti se vlastně toto téma týká. Zpočátku se věnuji teologii manželství s odkazem na biblické výpovědi. Poté představuji manželství jako skutečnost, která je dobrem pro celou společnost. Následuje pohled na rodinu a její úlohu ve společnosti a pohled na manželství jako svátost.

Ve druhé kapitole se věnuji podstatným prvkům, které zakládají platnost manželství, a které dávají po církevně právní stránce vznik skutečnému a platnému manželskému společenství. Zaměřuji se tedy na zákonné požadavky k platnému uzavření sňatku, objasňuji podstatu a význam manželského souhlasu, kanonickou formu uzavření manželství a dále charakterizují cíle a vlastnosti manželství.

Existují však páry, kterým se ač vědomě nebo nevědomě nepodařilo z právního hlediska takto skutečný a platný manželský svazek uzavřít. Proto v následující třetí kapitole pojednávám o skutečnostech, které mají za následek vznik neplatně uzavřených manželství. Podrobněji se zde tedy věnuji tzv. zneplatňujícím překážkám, dále objasňuji vady souhlasu a vady formy při uzavírání manželství. I v těchto situacích však církev nenechává své věřící bez pomoci a nabízí jim pomocnou ruku a nápravu situace.

Pokud se tedy zjistí, že manželství, v němž je alespoň jeden z partnerů katolík, bylo uzavřeno neplatně, je nutné tuto situaci z hlediska kanonického práva napravit. O této nápravě, která se kanonicko-právní terminologií nazývá zplatnění manželství, pojednávám ve čtvrté kapitole, kde blíže specifikuji dva způsoby, kterými lze manželství zplatnit. Jedná se o prosté zplatnění (konvalidaci) a zplatnění v základu (sanaci). V této závěrečné kapitole částečně nahlížím i do historických pramenů a uplatňování této církevní praxe v dějinách.

1. Manželství z křesťanského pohledu

Manželství je ustanoveno samotným Bohem. Bůh, který je sám v sobě společenstvím lásky, nachází svůj odraz ve vztahu muže a ženy. Manželství a rodina jsou tak v očích církve vzácným pokladem a představují významné společenské dobro. Hluboké a nerozlučné spojení muže a ženy ve svátosti manželství odkazuje na obraz Kristova vztahu k církvi. V křesťanském manželství se stává církev přítomnou ve světě ve formě domácí církve. Manželský svazek tak představuje skutečné znamení díla spásy.

1.1. Teologie manželství

Teologie manželství je skryta v biblických výpovědích. O této problematice svědčí například úryvek z Matoušova evangelia (19,3–12), který se zabývá také otázkou rozluky. Ježíš zde rozmlouvá s farizeji a objasňuje jim, v čem spočívá podstata manželství. V rozhovoru se odvolává na Starý zákon: „Nečetli jste v Písmu, že Stvořitel na začátku učinil lidi jako muže a ženu a prohlásil: ‘Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své ženě a ti dva budou jeden člověk?’ Už tedy nejsou dva, ale jeden. Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuje“ (Mt 19,4–6). Předpokladem a důvodem manželství je tedy skutečnost, že Bůh stvořil člověka jako muže a ženu. Muž je stvořen pro ženu a žena pro muže, tedy jeden pro druhého a ve svém vzájemném vztahu jsou společně Božím obrazem.

Z biblického úryvku je dále patrné, že muž musí opustit otce i matku, aby se manželství vydařilo. Manželství totiž může ztroskotat na situaci, kdy muž stále zůstává především synem své matky, neboť se od ní nedokáže odpoutat.¹ Tím nemůže zcela přilnout ke své manželce, které tak bere šanci, aby byla sama sebou, a je postavena proti své vůli do role konkurentky manželovy matky. Totéž platí i naopak.² Z Ježíšova výroku, že se muž a žena stávají jedním tělem, a jsou tak svědky jednoty mezi Bohem a člověkem, odvozuje katolická teologie chápání manželství jako svátosti. Manželství je znamením vnitřní jednoty Boha a jedině v něm mohou lidé prožívat

¹ Srov. GRÜN, Anselm. *Svätost manželství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 14.

² Srov. tamtéž, s. 15.

vlastní jednotu.³ Jestliže tedy láska mezi manželi odkazuje na Boží lásku, nikdy nebude fádni a tato jejich vzájemná láska se úplně nevyčerpá.⁴

Výše uvedený biblický úryvek však pokračuje dál námitkou farizejů: 'Proč tedy Mojžíš ustanovil, že muž smí propustit svou manželku tím, že jí dá rozlukový lístek?' (Mt 19,7) „Ježíšova odpověď je radikální, jasně svědčí ve prospěch nerozlučitelnosti manželství, v rozporu s tehdejší praxí, ale nikoli v rozporu s Písmem.“⁵ Ježíš ve své argumentaci poukazuje na původní záměr Stvořitele a existenci rozlukového listu vidí jako ústupek tvrdosti lidského srdce.

V důsledku hříchu na počátku dějin se původní Stvořitelův záměr s manželstvím posunul a zdeformoval, také u vyvoleného národa můžeme spatřit skutečnost polygamie a rozvodů. Starý zákon však vidí rozlučování manželství jako nežádoucí jev a je zaslíbeno, že manželství bude uzdraveno. Apoštol Pavel v listě Efesanům pokládá manželství za veliké tajemství, které vztahuje na Krista a církve (5,31–32). Křesťanské manželství je tak zasazeno do linie Nové smlouvy uzavřené v Kristově krvi.⁶

1.1.1. Antropologické předpoklady

Ježíš navazuje na biblickou a původní představu o manželství vyjádřenou ve Starém zákoně, není tedy vlastním ustanovitelem manželství jako takového. Ježíš svým výkladem potvrzuje, že muže a ženu v manželství spojil sám Bůh – Stvořitel a že manželství má svůj základ v přirozenosti muže a ženy. Tato přirozenost je Stvořitelem vložena do samé hloubi lidství. Člověk tedy může existovat pouze v pohlavní polaritě – buď jako muž, nebo jako žena, avšak oba cítí, že jsou neúplní, že jim něco k dovršení chybí. To, co každému z nich chybí, nemohou však nalézt uvnitř své vlastní bytosti.⁷

Muž a žena se vzájemně doplňují a obohacují, navzájem se potřebují. Smysl mužství a ženství nacházejí jeden v druhém. Muž není plně člověkem bez ženy a naopak.⁸ „Když tvoří Bůh člověka podle svého obrazu a udržuje ho ustavičně v bytí, vkládá do

³ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001, čl. 37.

⁴ Srov. GRÜN, Anselm. *Svatost manželství*, s. 13.

⁵ SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě: Teologicko – právní analýza některých přístupů k uzavírání manželství*. Praha: Pastorační středisko, 1998, s. 9.

⁶ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 12-13.

⁷ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 10.

⁸ Srov. PAVEL, Jan. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 1. vydání. Praha: Paulínky, 2005, s. 61.

lidské přirozenosti také mužské a ženské povolání a zároveň i schopnost a odpovědnost k lásce a společenství.“⁹

Jelikož jsou muž a žena se svou odlišností včlenění do velikonočního Kristova tajemství, nepocítují už svou rozdílnost jako důvod nesváru, ale jako možnost spolupráce ve vzájemné úctě.¹⁰ Manželství je tedy ustanoveno samotným Bohem a je možné jen mezi mužem a ženou. Žena je rovná pomoc pro muže, je to bytost odlišného pohlaví, ale rovnocenné přirozenosti. Společenství muže s mužem nebo ženy s ženou nebo společenství s jinými tvory tedy odporují Stvořitelovu záměru.¹¹

Rozdílnost pohlaví nemá význam jen na rovině fyzické, ale hluboce zasahuje muže a ženu v jejich nitru. Láska manželů je obrazem nekonečné a tvořivé lásky Boží, je zvána k plodnosti a tak se podílí na díle stvoření.¹² „Tato láska se jedinečně vyjadřuje a dovršuje v úkonu, který je manželství vlastní.“¹³ Sexualita nemůže být omezena jen na biologický akt, ale tvoří základní složku osobnosti. Charakterizuje muže a ženu také na rovině psychologické a duchovní a vtiskuje se do každého jejich výrazu. Antropologický rozměr sexuality je neoddělitelný od teologického. Člověk je ve své jednotě duše a těla od začátku určen vztahem s druhým, který se od něho liší. Tento vztah je však porušen hříchem.¹⁴ Manželé jsou tedy zváni k předávání života, k plodnosti duchovní i tělesné. Dnes jsme však svědky jevu, kdy se v lidských myslích i technicky odděluje láska, sex a plození dětí, což se neslučuje se záměrem Stvořitele.¹⁵

Když se manželé „stanou jedním tělem“ (srov. Gn 2,24), jedná se o hluboké spojení muže a ženy, které je nerozlučitelné, nedá se tedy rozdělit. „A pokud se tak děje, je to zrada na vlastním těle i na druhé osobě. Sex znamená víc, než jen sílu tělesnosti. Sex je překročení samoty člověka a přijetí samoty druhého.“¹⁶ Společenství druhé osoby je naplněním prvotní samoty člověka.

⁹ PAVEL, Jan. *Familiaris consortio: apoštolská adhortace Jana Pavla II.: o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1992, čl. 9.

¹⁰ Kongregace pro nauku víry. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě*. 1. vydání. Praha: Česká biskupská konference, 2004, čl. 12.

¹¹ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 11.

¹² Srov. Kongregace pro nauku víry. *List biskupům*, čl. 8.

¹³ GS 49.

¹⁴ Srov. Kongregace pro nauku víry. *List biskupům*, čl. 8.

¹⁵ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 11.

¹⁶ Srov. PAVEL, Jan. *Teologie těla*, s. 63-64.

1.2. Manželství je společenské dobro

Na dobrém stavu manželství a rodiny závisí šťastný život člověka i lidské a křesťanské společnosti.¹⁷ Rodina založená na manželství je velmi cenná pro celou společnost. Hodnoty, které se realizují v rodinných vztazích, utvářejí základ společnosti.¹⁸ Manželství a rodina představují společenské dobro prvořadého významu. Rodina vyjadřuje nový rozměr dobra lidí a z toho také vyplývá nová odpovědnost. Jedná se o odpovědnost za jedinečné společné dobro, v němž je obsaženo dobro každého člověka, člena společenství rodiny. Je to dobro náročné, avšak uchvacující.¹⁹ Rodině, která je přirozenou společností, náleží práva, jež jsou nezcižitelná. Být manželem nebo manželkou zahrnuje určitý princip právní jistoty. Jedná se o společenské postavení na rovině bytí nikoli pouze na rovině jednání. Tato nová osobní identita člověka musí být veřejně uznávána a na dobro, které tato skutečnost pro společnost přináší, se má nahlížet s úctou.²⁰

Manželské a rodinné soužití zahrnuje i jiná dobra, jako je princip identifikace občana, princip stability a princip sjednocující funkce příbuzenstva, princip předávání kulturních hodnot a dober a princip subsidiarity. Kdyby rodina přestala existovat, musel by její funkce nahrazovat stát. V současné společnosti můžeme vidět rozpadající se rodiny. V jejich nelehké situaci musí zasahovat stát, kdy řeší i problémy, které by měly zůstat v soukromí. Tato situace vyžaduje pak velké náklady jak v oblasti psychologické, tak ekonomické.²¹

1.2.1. Manželství jako instituce

Manželství má také zásadní význam pro církev, rodina je považována za tzv. domácí církev. V současné společnosti jsme však svědky jevu, kdy je toto dobro ohroženo, neboť se upouští od instituce manželství a dochází ke vzniku fakticky existujících soužití.²² Manželství je přirozenou institucí, která je nezbytně nutná v celkovém uspořádání společnosti.²³ Je původní institucí, která předchází veřejnou moc. Společnost

¹⁷ GS 47.

¹⁸ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 2; LG11.

¹⁹ Srov. PAVEL, Jan. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II. ze dne 2. února 1994*, čl. 11 [2014-05-03]. <<http://www.cirkev.cz/res/data/003/000388.pdf>>.

²⁰ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 25.

²¹ Srov. tamtéž, čl. 28.

²² Srov. tamtéž, čl. 2; LG 11.

²³ Srov. tamtéž, čl. 3.

musí manželství a rodinu chránit, neboť se jedná o živý organismus, díky němuž dochází k posloupnosti lidských generací. Je nutné rodinu podporovat, protože je předpokladem existence a stability společnosti i míru.²⁴

Opomíjení manželství jako instituce vede často ke směšování manželství s fakticky existujícími soužitími.²⁵ Vzhledem k tomu, že stát veřejně uznává svobodný souhlas muže a ženy k manželskému životu, bere na sebe manželství institucionální podobu. Stabilita manželství a rodiny tedy není jen otázkou dobré vůle jednotlivců. Ochrana této stability odpovídá obecnému zájmu a zejména zájmu dětí.²⁶ Je zjevné, že stabilita manželské instituce je méně ohrožena tam, kde jsou silnější rodinné tradice.²⁷ Manželství a rodina jsou vnitřně zaměřeny k naplnění v Kristu a potřebují jeho milost, aby byly uzdraveny z hříchu a byly uvedeny k plnému poznání a uskutečnění Božích plánů.²⁸

1.2.2. Veřejný charakter manželství

Muž a žena se složením manželského slibu sobě navzájem definitivně odevzdávají. Toto vědomé rozhodnutí pro společný život je projevem opravdové a vyzrálé lásky, ve které manželé vědí, že se na sebe mohou navzájem spolehnout. Veřejný slib tak potvrzuje upřímnost vůle k trvalému soužití. Manželská láska, jež zahrnuje i manželský intimní život, potřebuje definitivně vyjádřený závazek, který tento vztah podporuje a chrání. Odevzdání se muže a ženy složením manželského slibu musí být proto provedeno veřejně známým způsobem, aby o něm ostatní věděli a respektovali jej.²⁹

Tato celoživotní smlouva mezi manžely směřuje k jejich dobru, k plození a výchově potomstva, utváří se tak společenství rodiny. Manželé na sebe berou závazky i odpovědnost, které z tohoto svazku vyplývají a jsou právně vymahatelné.³⁰ „Z veřejného převzetí odpovědnosti vzchází dobro nejen pro manžele a jejich potomky, pokud jde o jejich výchovu i citové zrání, ale také pro ostatní členy rodiny.“³¹ Konstitutivním prvkem manželské lásky je neodvolatelný manželský souhlas, jímž se manželé sobě navzájem darují a jeden druhého přijímají. Vzniká tak mezi manželi

²⁴ Srov. tamtéž, čl. 9.

²⁵ Srov. tamtéž, čl. 35; PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 68.

²⁶ Srov. tamtéž, čl. 14.

²⁷ Srov. tamtéž, čl. 7.

²⁸ Srov. PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 3.

²⁹ Srov. *Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé : (vydala Německá biskupská konference 1995)*. 2. vydání. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005, s. 262.

³⁰ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 11.

³¹ Tamtéž, čl. 2; LG 11.

pouto a svazek, který má veřejný a právní charakter. Tento podstatný a zakládající prvek však chybí u takzvané volné lásky, která se v současném světě stále víc praktikuje, což má na manželství rozkladný a ničivý vliv.³²

Podíváme-li se do Kodexu kanonického práva z roku 1983, najdeme v kán. 1055, § 2 výraz „contractus“ (smlouva), čímž se zajišťuje kontinuita s předchozím právním předpisem, jinak je v celé kapitole používán výraz „foedus“ (svazek), což odpovídá hlubšímu koncilovému pojetí manželství. Tento výraz také odráží eklesiologicko-sakramentální charakter křesťanského manželství a je v něm skrytý odkaz na Boží úmluvu s jeho lidem uzavřenou v Kristově krvi (srov. Žid 9,15). Manželský svazek zahrnuje tedy nejen rovinu právní, ale i osobní a náboženskou.³³ Manželským souhlasem se muž a žena sobě navzájem dávají a přijímají jako osoby.

Oproti Kodexu kanonického práva z roku 1917 zde nejde jen o předání práv a povinností, ale o odevzdání a přijetí osoby. Protože muž a žena sami nestanovují podstatu manželství, nemohou jako osoby přecházet do vlastnictví druhého partnera. Oba společně vstupují do nové skutečnosti, která není úplně závislá na jejich vůli nebo představě.³⁴ Celoživotní manželské společenství je výrazem bezvýhradné lásky a důvěry, že toto pouto je pro oba užitečné, udržuje je při životě a překonává jejich vnitřní napětí.³⁵

1. 3. Rodina

Záměrem Boha -Stvořitele je tedy od počátku rodina založená na manželství. V rodině dochází při výchově dětí k pěstování společenských vazeb. Rodina tvoří zásadní prvek struktury společnosti.³⁶ Rodina založená na manželství má právo na ochranu ze strany společnosti a státu. Toto právo musí být v zájmu obecného dobra zakotveno v zákoně.³⁷ Jan Pavel II. ve své promluvě uvádí: „Rodina, která zajišťuje trvání společnosti, hraje ve společnosti prvořadou úlohu. Rodina podporuje společenskou výchovu mladých lidí a přispívá k zabraňování násilnostem předáváním hodnot, jako i zkušeností bratrství

³² Srov. tamtéž, čl. 12.

³³ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 32.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 33.

³⁵ GRÜN, Anselm. *Svatost manželství*, s. 9.

³⁶ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 15.

³⁷ Srov. tamtéž, čl. 17.

a solidarity, která umožňuje každodenní život.“³⁸ Jedná se tedy o dobro pro celou lidskou společnost, proto má být rodina celou společností uznávána a podporována.

Pokud dochází k útokům na rodinu, trpí tím celá společnost. Z pohledu katolické církve je rodina darem společenství od Boha a výrazem Božího milosrdenství. Manželství a rodina jsou v očích církve velmi vzácným pokladem svatosti a milosti, proto církev bojuje za podporu manželského společenství a rodiny.³⁹ Manželská láska je zaměřena k plazení a výchově dětí, které jsou nejvzácnějším darem manželství. Manžel a manželka mají růst v lásce a pomáhat jeden druhému a svým dětem na cestě do nebe.⁴⁰ Druhý vatikánský koncil učí, že manželství má být podle Božího záměru místem, kde vznikají rodiny a kde se manželé zdokonalují.⁴¹ Rodina tedy zajišťuje pokračování života jako kontinuity rodu a klanu. Je to spojovací článek linie generací vycházející od předků a neustále s ní ve spojení zůstávající. V rodině dochází k předávání kulturní tradice, je místem socializace dětí.⁴²

Manželství a rodina však v poslední době prošly bouřlivou společenskou proměnou. Lidé dnešní společnosti často již nenahlízejí na manželství jako na trvalou a pevnou instituci, která zahrnuje sexuálně intimní svazek muže a ženy. Proměny ve společnosti způsobily změnu v nazírání na samou podstatu manželství a rodiny, jejich vlastností a konstituujících prvků.⁴³ Rodina jako společenství, které tvoří rodiče a jejich děti, je Bohem chtěná a je povolána k tomu, aby v tomto světě uskutečňovala Boží plán.⁴⁴ Neexistuje jiné společenství, které by plně dokázalo nahradit rodinu. Pokud dítě nemá rodinné zázemí, může být narušen jeho harmonický rozvoj. Chybějící lásku rodičů totiž nelze ničím nahradit.⁴⁵ Velkým úkolem rodiny je zprostředkovávat hodnoty, tradice a mravy nastupující generaci a starat se také o předávání víry. Je tedy nutné, aby jí v plnění těchto úkolů společnost a stát podporovaly.⁴⁶

Křesťanská rodina má svědčit o své víře křesťanským stylem života. Taková rodina je pro církev nenahraditelná. „Jako domácí církev je světlem víry, společenstvím modlitby a znamením žité víry v místním společenství a celé církvi a zároveň je

³⁸ PAVEL, Jan. *Proslov k druhému setkání evropských zákonodárců a politiků*, organizovanému Papežskou radou pro rodinu, dne 23. října 1998.

³⁹ Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 50.

⁴⁰ Srov. GS 50.

⁴¹ Srov. GS 48.

⁴² Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 7.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 8.

⁴⁴ Srov. *Život z víry*, s. 170.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 173.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 176.

vyzařuje do světa.⁴⁷ Také plození dětí reflektuje svůj božský vzor, lásku Boha k člověku. Otcovství a mateřství je hluboké povolání muže a ženy, nedá se omezit jen na biologické procesy. Život se dává zcela jen s láskou, která umožňuje dát ano novému životu. Systematické uzavírání daru života, zabití nebo manipulování s životem, který se rodí, se zcela protiví lidské lásce.⁴⁸ Křesťanské manželství a křesťanská rodina budují církev, děti jsou křtem a výchovou ve víře uváděny do rodiny Boží, do církve.⁴⁹

1.3.1. Vzájemné sebedarování

Manželské společenství je vytvářeno vzájemným sebedarováním mezi mužem a ženou. Jedná se tedy o vzájemné darování a přijímání lidské osoby. „Manželská láska je ve své podstatě závazek vůči druhé osobě, závazek, který na sebe člověk bere specifickým úkonem vůle. Právě toto činí z lásky manželskou lásku.“⁵⁰ Toto vzájemné darování se jednoho druhému je úplné a dobrovolné a stává se podle spravedlnosti čímsi povinným. Rozměr spravedlnosti je s manželstvím jako společenskou institucí vnitřně spjat.⁵¹ Pravá a svobodná manželská láska musí být proměněna v lásku povinovanou ve spravedlnosti, a to prostřednictvím svobodného úkonu, jímž je manželský souhlas. Manželství je spojení mezi mužem a ženou skrze svobodný úkon vůle v úplnosti jejich bytí. V sebedarování se muž a žena vzájemně doplňují. Tento závazek patřit jeden druhému se podle spravedlnosti nazývá manželstvím a činí ze smluvních stran manžely.⁵²

K manželskému sebedarování patří také manželská laskavost. Jestliže tato laskavost na počátku manželství chybí, může tato skutečnost vzbuzovat otázku, zda manželé opravdu zodpovědně uzavřeli manželství. Podstatou manželského závazku je sebeobětující se láska. V křesťanském manželství hraje důležitou roli vzájemná pomoc a služba založená na lásce.⁵³ Základ manželství netvoří obřad, ale neodvolatelný slib. Je to rozhodnutí pro rodinu. Od tohoto slibu se manželé nemohou distancovat a nemůže být zrušen ani se společným souhlasem obou stran.⁵⁴ Důvěrným spojením svých osob

⁴⁷ Tamtéž, s. 178.

⁴⁸ Srov. BENEDIKT. *Projev na diecézním sympoziu o rodině v Římě* (6.6.2005) [2013-11-9]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=3944>>.

⁴⁹ Srov. PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 15.

⁵⁰ Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 20.

⁵¹ Srov. tamtéž, čl. 21.

⁵² Srov. tamtéž, čl. 22.

⁵³ Srov. KIPPLEY, John F. *Manželství je natrvalo: Základy křesťanského manželství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, s. 40.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 43.

jsou manželé povoláni k tomu, aby si prokazovali vzájemnou pomoc a službu.⁵⁵ Manželská láska vyžaduje hodně nesobeckosti, manželé musí na své lásce pracovat, a tím rostou ve svatosti. Taková láska spojuje lidské s božským a převyšuje pouhou sobecky pěstovanou erotickou přitažlivost, která velice rychle vyprchá.⁵⁶

V manželství tedy jde o celoživotní věrnost a vzájemné nasazení jednoho pro druhého nezávisle na okolnostech. Takto prožívané manželství zpřítomňuje lásku Boha, který se v Kristu lidem a světu zaslíbil bezpodmínečným ano.⁵⁷ Členové křesťanské rodiny se učí nezištnému sebeobětování, které respektuje osobní důstojnost každého jednotlivce. Rodinní příslušníci se srdečně setkávají v rozhovoru, pomáhají si a slouží druhým. V rodině se získávají základy společenského chování a podněty k širším mezilidským vztahům ve znamení úcty, spravedlnosti a lásky.⁵⁸

1.4. Manželství jako svátost

Křesťanské manželství je svátostí nové smlouvy, je znamením jednoty mezi Kristem a jeho církví. „Ježíš Kristus pozdvihl manželství na rovinu spásonosné události v novém řádu, který má svůj počátek v ekonomii vykoupení.“⁵⁹ Kristus přijímá přirozenou realitu manželské lásky jako znamení a prostředek spásy v řádu Nové smlouvy.⁶⁰ Svátost manželství se na rozdíl od ostatních svátostí vyznačuje skutečností, která už je dána v řádu stvoření. Jde o totéž společenství mezi mužem a ženou, které ustanovil Stvořitel na počátku.⁶¹ Původní manželský svazek se tak podle Božího záměru stal trvalým znamením sjednocení mezi Kristem a jeho církví. Manželé mají skrze svátost manželství účast na tomto tajemném spojení.⁶²

Křesťanská rodina je povolána k dialogu s Bohem prostřednictvím svátostného života. Ze svátosti manželství čerpá sílu a je trvale oživována Pánem Ježíšem Kristem. Jedná se o kněžský úkol, který musí denně křesťanská rodina uskutečňovat ve spojení s celou církví. Úkolem rodiny tedy je, aby posvěcovala sebe samu, i církevní

⁵⁵ Srov. GS 48.

⁵⁶ Srov. GS 49.

⁵⁷ Srov. *Život z víry*, s. 254.

⁵⁸ Srov. PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 43.

⁵⁹ Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 31.

⁶⁰ Srov. tamtéž, čl. 13.

⁶¹ Srov. PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 68.

⁶² Srov. Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a "fakticky existující soužití"*, čl. 35.

společenství a svět.⁶³ Když muž a žena plně žijí ze svátosti manželství, jde o zvláštní formu křesťanského následování. Manželé si vzájemnou pomocí pomáhají na cestě k cíli, kterým je život věčný.⁶⁴ V křesťanském manželství jsou muž a žena povoláni k vzájemné podpoře na cestě ke spáse a křesťanské výchově dětí.⁶⁵

Osobní vztah manželství nemůže být založen na emocionálních pocitech, ale na duševních hodnotách – intelektu a vůli, které tvoří osobnost. Člověk musí rozumět tomu, co manželství vlastně je, aby mohl vstoupit do osobního vztahu manželství. Dále musí mít vůli zavázat se ke vstupu do manželského společenství a k životu v něm. Manželství je společný osobní vztah. Muž a žena tedy musí vědět, co dělají, oba se musí k manželskému soužití zavázat.⁶⁶

Viditelným znamením ve svátosti manželství je vzájemný manželský slib. Ježíš tak spojuje křesťanské manžele nadpřirozeným a neporušitelným poutem. Muž a žena ve svátosti manželství zažívají inspiraci Duchem svatým, které říkáme milost pomáhající. Ta dává manželům sílu a schopnost konat Boží vůli v manželství, to znamená cvičit se především v trpělivosti, laskavosti a budovat své manželství v lásce.⁶⁷ „Z toho, že křesťanské manželství je chápáno jako svátost, odvozuje katolická církev závěr, na kterém trvá, že svátostně uzavřené a jako takové dokonané manželství nemůže být rozloučeno ani manžely samotnými (vnitřní nerozlučitelnost), ani nemůže být jinou mocí zrušeno (vnější nerozlučitelnost).“⁶⁸

Církev manželství posvěcuje, tím je naplněno Božím požehnáním. Zaslíbení dvou lidí sobě navzájem ve svátosti manželství tedy hluboce souvisí s Bohem. Je to místo setkávání se člověka s Kristem. Láska vycházející z Ježíše Krista do manželské lásky vstupuje a proměňuje ji.⁶⁹ Z platně uzavřeného manželství tedy vzniká mezi manželi trvalý a výlučný svazek, v němž jsou oba posilováni a posvěcováni pro povinnosti a důstojnost svého stavu.⁷⁰ Hluboké a nerozlučné spojení muže a ženy ve svátosti manželství odkazuje na obraz Kristova vztahu k církvi. Manželé jsou pro církev stálou připomínkou události ukřižování. Jsou svědky spásy, na níž mají účast prostřednictvím svátosti.

⁶³ Srov. PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 55.

⁶⁴ KIPPLEY, John F. *Manželství je natrvalo: Základy křesťanského manželství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, s. 21.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 22.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 38.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 44.

⁶⁸ *Život z víry*, s. 255.

⁶⁹ Srov. GRÜN, Anselm. *Svátost manželství*, s. 10.

⁷⁰ Srov. KKC 1638.

Svátost uschopňuje manžele, aby před svými dětmi vydávali svědectví o velkých Božích činech, aby v každodenním životě uskutečňovali to, co vyžaduje odpouštějící a vykupující láska. Svátost také manžele zavazuje, aby prožívali naději na budoucí setkání s Kristem. Manželský svazek je tedy skutečným znamením díla spásy. Prvním a bezprostředním účinkem manželství není samotná nadpřirozená milost, ale manželský svazek, křesťanské společenství muže a ženy, protože se v něm zrcadlí tajemství Kristova vtělení a jeho smlouvy.⁷¹ „Kristus obnovuje plán, který Stvořitel na počátku vepsal do srdce muže a ženy, a daruje jim při slavení svátosti manželství nové srdce. Tak mohou manželé nejen překonat tvrdost srdce, ale také a především mohou mít účast na plné dokonalé lásce Krista, který jako Bohočlověk ztělesňuje novou a věčnou smlouvu.“⁷²

⁷¹ Srov. PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 13.

⁷² Tamtéž, čl. 20.

2. Podstatné prvky platně uzavřeného manželství

Kanonické právo stanoví základní požadavky, které je potřeba dodržet, aby manželství bylo platně uzavřeno. K tomu, aby vznikl platný manželský svazek, nesmí u snoubenců, kteří vstupují do manželství, existovat žádná vylučující překážka, musí být dán platný souhlas a manželství musí být uzavřeno platnou formou.

2. 1. Zákonné požadavky pro platné uzavření manželství

Manželský svazek má smluvní charakter, vychází ze souhlasného svobodného rozhodnutí muže a ženy. Od Druhého vatikánského koncilu se klade důraz na posvátný a spásonosný charakter této smlouvy, což vyjadřuje termín foedus. Tímto termínem se označuje jednak smlouva Boha s jeho lidem a dále pak smlouvy, které mají podíl na realizaci této prvotní smlouvy, tím je také zdůrazněna svátostnost manželství.⁷³ Církevní právo tuto smluvní povahu velmi silně vyjadřuje v kán. 1057, § 1: „Manželství je vytvářeno souhlasem stran zákonně projeveným mezi osobami právně způsobilými; žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit.“ Kán. 1057, § 2 stanoví: „Manželský souhlas je úkon vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství.“

Právo uzavřít manželství patří mezi základní lidská práva. Nejde však o právo absolutní, bez podmínek realizovatelné. Aby manželství bylo platně uzavřeno, je potřeba dodržet stanovené základní požadavky, a to pro dobro stran, jejich budoucích dětí i pro dobro společnosti a církve. Jedná se zde o požadavky přirozeného práva, které církev musí respektovat a o požadavky práva pozitivního, které církev podle okolností může zavést, změnit nebo zrušit. Nupturienti, tedy ti, co hodlají uzavřít manželství, musejí mít určité duševní, poznávací a volní schopnosti, aby mohli vytvořit celoživotní intimní společenství. Pokud u muže nebo ženy některá z těchto schopností při výměně manželského souhlasu schází, jedná se o vadu manželského souhlasu.⁷⁴

Snoubenci si podle latinské tradice navzájem udělují svátost manželství tím, že před církví vyjádří svůj souhlas. Podle tradice východních církví je rovněž k tomu, aby

⁷³ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 15.

⁷⁴ Srov. PALLA, Jiří. Manželský souhlas v současném kanonickém právu. *Revue církevního práva* 1999, roč. 13, č. 2, s. 96–97.

svátost byla platná, nutné požehnání biskupa nebo kněze.⁷⁵ Udělováním svátosti tedy snoubenci konají znamení, uzavírají smlouvu, a vzájemně si tak prostředkují milost. Důležité je však také spolupůsobení církve. Svátosti jsou totiž životními úkony církve, proto k souhlasu manželů náleží určitým způsobem vyjádřené spolupůsobení církve jako znamení vytvoření manželského společenství. Forma tohoto spolupůsobení se může dít i podle platného práva různými způsoby.⁷⁶

Manželství mezi pokřtěnými je svátostné. Navazuje na přirozenou skutečnost stanovenou Stvořitelem, ale obsahuje v sobě něco víc než jen pouhou pozemskou skutečnost. Manželství nepokřtěných svátostná nejsou, a to ani tehdy, když je nepokřtěný jen jeden ze snoubenců. Nekřesťan nemůže být příjemcem svátosti. V těchto případech se jedná o přirozené svazky. Jestliže dosud nepokřtění manželé přijmou křest, stane se jejich manželství svátostným. Svátostné manželství vzniká i mezi nekatolickými křesťany.⁷⁷

Pouhý omyl, tedy nedostatek poznání, ve vztahu ke „svátostné důstojnosti manželství činí manželský souhlas vadným jen v případě, jestliže determinuje vůli k uzavření manželství.“⁷⁸ Jestliže tedy o svátostné důstojnosti manželství snoubenci nevěděli a vůle k uzavření manželství nebyla touto mylnou skutečností dotčena, manželská smlouva zůstává platná, tento omyl na ni nemá žádný vliv. Právu stačí vůle zaměřená na vznik manželství jako takového, nemusí být zaměřena přímo na svátost. Neplatné manželství by však vzniklo, pokud by vůle uzavřít manželství tímto omylem dotčena byla. Existovala by zde vada manželského souhlasu. O skutečnosti, že manželství mezi dvěma pokřtěnými je svátostné, by měli být křesťanští snoubenci poučeni.⁷⁹

V naší společnosti se však setkáváme s takovým jevem, kdy mnozí lidé byli v dětství katolicky pokřtěni, ale jsou v podstatě nevěřící. Kanonická závaznost ohledně manželství se vztahuje na katolíky, a tím je také ustanovena jediná možnost pro ty, kteří byli v katolické církvi pouze pokřtěni nebo do katolického církevního společenství byli přijati. Co však s lidmi, kteří byli pokřtěni, a nevěří? Nevěřícím se tu myslí člověk, který víru vnitřně vědomě odmítá. Mohou takoví lidé přijmout svátost, jejíž slavení má být důsledkem víry? Vzniká tak zvláštní situace, kdy pokřtění katoličtí snoubenci

⁷⁵ Srov. KKC 1623.

⁷⁶ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 29.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 27.

⁷⁸ CIC 1983, kán. 1099.

⁷⁹ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 30.

odmítají zjevení a v důsledku své nevěry nejsou schopni svátost přijmout, ale podle práva je u nich sňatek možný pouze jako svátost.

Samotná víra svátost neustanovuje, ale pokud chybí, není svátost možná. Kanonické právo s takovou situací v podstatě nepočítá. Zákonodárce takovou skutečnost nepředpokládá. Termín pokřtěný nevěřící nebo pokřtěný ateista současný Kodex kanonického práva nezná. Právně tedy neexistují, v životě však ano a svou vůlí k uzavření manželství jsou většinou schopni dostatečně projevit. V těchto případech pak může dojít k pochybnostem ohledně udělení svátosti a o platnosti manželství. Z hlediska práva jde tedy o situaci nedostatečně vyřešenou.⁸⁰

Snoubenci uzavřou manželství tím způsobem, že učiní souhlasné prohlášení před příslušným orgánem církve, tedy před osobou pověřenou oprávněnou církví – oddávajícím – a dvěma svědky,⁸¹ a dále způsobem a na takovém místě, jak je to stanoveno předpisy církve. Kanonické právo zavazuje katolíky, aby uzavírali manželství podle kanonické formy i v případě, kdy katolík je pouze jeden ze snoubenců.⁸²

2. 1. 1. Okamžik vzniku manželství

Tvrzení, že manželství vzniká pouze uskutečněním vzájemného manželského slibu, není až tak jednoznačné. Starý zákon totiž považuje manželství za pohlavní jednotu mezi manželi (srov. Gn 2,24). V minulosti tak podle germánského práva definitivně vzniklo manželství až v okamžiku, kdy mezi mužem a ženou, kteří učinili manželský souhlas, došlo k pohlavnímu styku. Římské právo zase zaujímalo stanovisko, že manželství vzniká souhlasem, nikoli pohlavním stykem.

Ve středověku existovaly dvě teologické školy, které měly odlišný názor na okamžik vzniku manželství. Pařížská škola, ovlivněná římským právem, razila teorii, že platné a nerozlučitelné manželství vzniká uskutečněním manželského slibu.⁸³ Boloňská univerzita zastávala názor, že manželství vzniká postupně. Tvrdila, že manželský slib sám o sobě nevede k existenci manželství. Je důležitý při vzniku manželského svazku, ale jeho vykonáním není manželství definitivně uzavřeno. Až tehdy, když spolu muž

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 31.

⁸¹ Srov. CIC 1983, kán. 1108.

⁸² Srov. PALLA, Jiří. Manželský souhlas, s. 125.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 95.

a žena začnou žít jako manželé, je jejich manželství dokonáno, a teprve od tohoto okamžiku je nerozlučitelné.⁸⁴

Tento spor nakonec autoritativně rozhodl papež Alexandr III., který vyhlásil, že vznik manželství se zakládá na výměně manželského souhlasu, avšak k jeho absolutní nerozlučitelnosti je nezbytné jeho dokonání manželským stykem. Toto řešení tak vcelku vyjadřuje podstatu manželství. Manželský svazek ze své podstaty představuje intimní společenství mezi mužem a ženou, přičemž tato intimita zásadně odlišuje manželský svazek od jiných vztahů mezi osobami odlišného pohlaví.⁸⁵

2. 2. Manželský souhlas

Kán. 1057, § 1 stanoví, že manželský svazek vzniká souhlasem obou stran, zákonně projeveným mezi osobami, které k tomu mají právní způsobilost, přičemž žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit. Manželství je tedy oboustranná dohoda mezi mužem a ženou, jejímž cílem je vytvoření celoživotního společenství, zaměřeného na dobro manželů a na plození a výchovu dětí.⁸⁶ Tuto manželskou smlouvu nelze přirovnat k žádné jiné smlouvě, jelikož její podstatné náležitosti jsou vymezeny na základě přirozeného práva.

Předmět, obsah, podmínky a následky tak nemůže určovat žádná ze stran. Smluvní strany se mohou pouze rozhodovat o tom, se kterou druhou smluvní stranou manželský svazek uzavřou, a zda jej dobrovolně chtějí uzavřít. Obě strany uzavírají manželství na základě svého vlastního rozhodnutí. Manželský souhlas musí být projevem svobodné vůle obou stran, nemůže ho vyjádřit nikdo jiný. Ani rodiče, ani církev, ani stát nemají právo učinit takové rozhodnutí místo nupturientů.⁸⁷

Aby bylo manželství platně uzavřeno, musí být manželský souhlas zákonně vyjádřen náležitou zákonnou formou za použití právem stanovených formulí. Právo tím deklaruje společenský a církevní zájem na manželském společenství. Manželský souhlas je tedy úkon vůle, kterým se muž a žena neodvolatelnou smlouvou sobě navzájem dávají a přijímají za účelem vytvoření manželství.⁸⁸ Manželskému souhlasu tak musí

⁸⁴ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, s. 18–19.

⁸⁵ Srov. PALLA, Jiří. Manželský souhlas, s. 96.

⁸⁶ Srov. CIC 1983, kán. 1055, § 1.

⁸⁷ Srov. PALLA, Jiří. Manželský souhlas, s. 94.

⁸⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1057, § 2.

předcházet určitá rozumová činnost a poznání budoucích práv a povinností. Je nutné, aby vnější vyjádření při vyslovení manželského slibu bylo ve shodě s vnitřním postojem, jinak dochází k neplatnému souhlasu. Pokud je souhlas vydán, nemůže už být odvolán.⁸⁹

O podstatě manželského souhlasu vypovídá i pastorální konstituce Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et spes*: „Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou úmluvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem. A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká stav, který z nařízení Božího má stálost i před společností.“⁹⁰

Z hlediska práva se jedná o smlouvu „*sui generis*“, jelikož smluvní svoboda je zde v trojím ohledu omezena. Smlouvu je totiž možné uzavřít pouze s jediným partnerem. Dále neexistuje svobodné zrušení smlouvy, protože manželství zavazuje neodvolatelně doživotně. Také je omezena svoboda tvořit smlouvu, jelikož smluvní strany nemohou podle libosti určovat obsah a formu.⁹¹

Jak už bylo několikrát uvedeno, manželství nastává tehdy, je-li dán platný manželský souhlas (konsensus). Jedná se o osobní úkon člověka, v němž se odráží osobní představa mužů a žen jak o manželství obecně, tak i o manželství vlastním. Některé představy mohou ohrozit i platnost souhlasu. I přes platný souhlas totiž může v některých případech vzniknout manželství neplatné, neboť existují další podmínky a předpoklady, které spočívají zčásti na přirozeném a pozitivním božském právu a zčásti na čistě církevním právu.⁹²

Princip konsensu se týká každého manželství, tvoří účinnou příčinu manželství, a tím je tedy nenahraditelný. Další požadavky s ním nelze stavět na stejnou roveň. Nemůžeme o nich zvláště mluvit jako o spolupříčinách vzniku manželského svazku. Představují tak výhradně předpoklady nebo podmínky, jimiž lze dosáhnout uzavření platného manželství. Bližší charakteristiky a požadavky souhlasu jsou pojednány v hlavě 4, kánonech 1095–1107 Kodexu kanonického práva z roku 1983, které v sobě obsahují další důležité skutečnosti.⁹³

⁸⁹ Srov. PALLA, Jiří. *Manželský souhlas*, s. 95.

⁹⁰ GS 48

⁹¹ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 32–33.

⁹² Srov. *tamtéž*, s. 38.

⁹³ Srov. *tamtéž*, s. 39.

Sám souhlas je zacílen k manželství, a to prostřednictvím vzájemného odevzdání se a přijetí muže a ženy. Manželským souhlasem muž a žena vyjadřují skutečnost, že chtějí jak instituci manželství (objekt), tak i konkrétního partnera (subjekt). Tyto dvě související skutečnosti musejí nupturienti v nezbytné míře předem rozumem poznávat, aby je mohli vůlí chtít. Manželský souhlas jako úkon vůle je také úkonem rozumu a poznání. Rozum i vůle jsou sice odlišné psychické fenomény, ale oba se svým způsobem podílejí na tom, zda konsensus je plně lidským a právním úkonem.

Manželský souhlas musí být oboustranný. Usilovné přání jen jednoho ze snoubenců ke vzniku manželství nestačí, přičemž formálně musí být muž a žena přítomni spolu osobně, anebo v zastoupení. Předání souhlasu totiž nemusí snoubenci učinit nutně ve shodném časovém okamžiku. Jeden může druhého předcházet, resp. následovat, jestliže dříve vyjádřený konsens jedné strany stále trvá v okamžiku pozdějšího prohlášení strany druhé.⁹⁴

Vady, ke kterým může při výměně manželského souhlasu dojít, se mohou rozdělit na vady duševní schopnosti, vady poznávací schopnosti a vady volní schopnosti. Jedná se o ustanovení přirozeného práva, to znamená, že se vztahuje na všechny lidi, ne pouze na ty, kteří jsou vázáni kanonickou formou uzavření manželství. Kanonické právo stanoví požadavky pro vnější vyjádření manželského souhlasu.⁹⁵

Manželský slib musí mít tedy patřičnou veřejnou formu. Jde o právní jednání, které se týká života manželů a má také právní důsledky. Toto právní jednání spočívá v rozhodnutí muže a ženy, jedná se o úkon jejich vůle, žít spolu od chvíle manželského slibu v manželství.⁹⁶ Manželský slib je platný, pokud je vysloven právně způsobilými osobami v souladu se všemi formalitami, které právo vyžaduje.⁹⁷ V případě pochybností o platnosti manželství se manželský svazek považuje za platný, dokud se v souladu s kanonickými normami nedokáže jeho neplatnost. Tato právní domněnka se vyjadřuje tvrzením, že „manželství se těší přízni práva“.⁹⁸

⁹⁴ Srov. tamtéž.

⁹⁵ Srov. PALLA, Jiří. Manželský souhlas, s. 97.

⁹⁶ Srov. CIC 1983, kán. 1057.

⁹⁷ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 39.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 40.

2. 3. Kanonická forma uzavření sňatku

Katolíky podle kanonického práva váže povinnost uzavřít manželství kanonickou církevní formou, tedy „před tvářící církve“; tato povinnost trvá i po případném ovdovění. Pokud člověk uzavřel před vstupem do katolické církve manželství jinou formou a jde o manželství kanonickým právem uznávané, platí i po vstupu do katolické církve a není třeba nového obřadu. Pokud katolík použije jinou než kanonickou formu, manželství z hlediska kanonického práva nevzniká a takový svazek nemá uvnitř katolické církve relevanci.

Dodržení kanonické formy je tedy pro uzavření manželství osobou katolického vyznání nutné. Zcela výjimečně lze připustit jinou formu uzavření, pokud byl katolík předem dispensován od dodržení kanonické formy svým vlastním ordinářem. Kanonické předpisy katolické církve stanoví náležitosti formy, které jsou pro jednotlivý případ sňatku katolíka s osobou jiného křesťanského vyznání nutné k tomu, aby bylo manželství platně uzavřeno. K těmto náležitostem patří přítomnost oddávajícího příslušného podle kanonického práva, dvou svědků a veřejné složení manželských slibů oběma nupturienty.⁹⁹

2. 3. 1. Kanonická a nekanonická manželství

Manželství, které je uzavřeno kanonickou formou, se označuje jako kanonické manželství. Podle kán. 1117 rozlišujeme dva druhy kanonicky uzavřeného manželství. Za prvé jde o manželství mezi dvěma katolíky nebo mezi stranou katolickou a pokřtěnou nekatolickou. V obou těchto případech se pak jedná o manželství svátostného charakteru. Za druhé jde o případ manželství mezi stranou katolickou a stranou nepokřtěnou. V tomto případě je manželství nesvátostné. Jestliže nepokřtěná strana kanonicky uzavřeného manželství později přijme křest (v kterékoli církvi), takové manželství se okamžikem přijetí křtu nepokřtěnou stranou stává automaticky svátostným.¹⁰⁰ Platné manželství pokřtěných nekatolíků je z hlediska katolické církve považováno vždy za svátostné. Ostatní nekanonická manželství jsou považována za nesvátostná.

⁹⁹ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní: teze k přednáškám 2012/2013*, s. 15 [2014-10-12]. <<http://www.prf.cuni.cz/dokumenty-download/1404044717/>>.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 12.

Každé skutečné platné manželství je z hlediska katolického pojetí právním institutem – posvátnou smlouvou založenou na božském právu. Platí pro ně zásada jednoty a nerozlučitelnosti. Kodex kanonického práva z roku 1917 použil pro platné, ale nekanonické manželství výraz zákonné manželství - *matrimonium legitimum*. Kodex z roku 1983 tento termín už nepoužívá. Přesnější by ale bylo hovořit o manželství nekanonickém, jelikož zákonný charakter má z hlediska kanonického práva také kanonické manželství. Kontradiktorním pojmem k pojmu zákonné manželství není manželství kanonické, ale nezákonné (illegitimní), což je svazek, který kanonické právo vůbec za manželství nepovažuje.¹⁰¹

Předpokladem platnosti nekanonického manželství je taktéž vůle nupturientů směřující k trvalému životnímu svazku a otevřenost k plození a výchově dětí. Ve společnosti se však zakořenilo vědomí, že manželství lze rozvést a po rozvodu je možno uzavřít manželství nové. Je tedy pochybné, zda vůle snoubenců „nekřesťanů“ s takovýmto obrazem manželství skutečně směřuje k uzavření trvalého životního svazku. Zvláštním druhem nekanonického manželství je svazek, v němž jedna strana je nepokřtěná a druhá pokřtěná, ale je jiného než katolického vyznání. Je-li pokřtěný nupturient nekatolického vyznání, není pro něho katolická kanonická forma závazná. Dojde-li dodatečně ke křtu druhé strany, i takové manželství se stává *eo ipso* svátostným.¹⁰²

2. 3. 2. Oddávající

Snoubenci uzavírají manželství před kompetentní osobou. V Kodexu kanonického práva z roku 1983 je tato osoba nazývána „*assistens matrimōniō*“ – osoba asistující uzavření manželství. V českém překladu se užívá výrazu „oddávající“. Podle kán. 1108, § 2 se oddávajícím „rozumí ten, kdo je přítomen a vyžaduje projevení souhlasu těch, kteří uzavírají manželství, a přijímá jej jménem církve.“ Asistujícím při sňatku nemůže být kdokoliv, nýbrž pouze osoba, které to zákonně přísluší. Přítomnost této oprávněné osoby je k platnosti manželství nutná. V opačném případě se manželství stává z hlediska kanonického práva neplatným. Nepřítomnost zákonného oddávajícího patří mezi vady formy uzavření manželství.¹⁰³

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 13.

¹⁰² Srov. tamtéž.

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 15

Dekret Pia X. „Ne temere“ z roku 1907, jímž papež reformoval manželské právo, prohlašuje tridentskou formu za nezbytnou pro uzavření manželství křesťanů, avšak na rozdíl od dekretu Tametsi vyjímá z této povinnosti sňatky mezi dvěma nekatolíky. Dekret stanovil, že platná jsou napříště pouze ta manželství, která budou uzavřena před farářem nebo před místním ordinářem nebo před knězem, který by měl pověření od faráře, nebo místního ordináře a před nejméně dvěma svědky.¹⁰⁴

Oprávněným oddávajícím je vlastní farář ženicha nebo nevěsty, ať již místní nebo osobní, není-li stížen církevním trestem (neupadl-li do samočinné suspenze, exkomunikace, nebo nebyl-li mu takový trest příslušnou církevní autoritou či soudem uložen). Kdo je místním vlastním farářem ženicha či nevěsty, je dáno jejich farním domicilem, případně též kvazidomicilem v jiné farnosti. Oprávněným asistentem uzavření sňatku je samozřejmě také vyšší církevní představený, a to vlastní ordinář (tj. diecézní biskup nebo generální vikář nebo někteří z biskupských vikářů) ženicha nebo nevěsty. Tím se výběr oddávajícího a zároveň místa oddavek rozšiřuje.¹⁰⁵

Osobní farář nebo osobní ordinář mohou podle kán. 1110 platně asistovat jen sňatku podřízené osoby. Ordinář místa a místní farář však mohou platně asistovat i těm, kdo jim nejsou v rámci jejich obvodů podřízeni; stačí, že alespoň jeden z nupturientů je latinského obřadu.¹⁰⁶ Tam, kde je farnost nebo skupina farností spravována několika kněžími ustanovenými k této službě in solidum, mají rovné oprávnění oddávat všichni kněží do správy ustanovení, jak vedoucí (moderátor) společné duchovní správy, tak všichni ostatní kněží ustanovení do společné duchovní správy.¹⁰⁷

V době vakanace, kdy farnost nemá žádného ustanoveného faráře, nebo v době impendence, kdy ustanovený farář nemůže z nějakých důvodů svůj úřad vykonávat, je na úrovni farnosti ze zákona oprávněn oddávat kněz, který byl podle kán. 539 diecézním biskupem ustanoven do úřadu administrátora farnosti. Do ustanovení administrátora je oprávněn oddávat služebně nejstarší farní vikář ve farnosti, jak je stanoveno v kán. 541, § 1, a pokud není, tak farář ustanovený podle předpisů partikulárního církevního práva.¹⁰⁸

Na základě licence vlastního faráře, resp. vlastního ordináře, alespoň jednoho z nupturientů asistuje kterýkoliv místní ordinář či farář nebo kněz ve společné duchovní

¹⁰⁴ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 24.

¹⁰⁵ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 16.

¹⁰⁶ Srov. CIC 1983, kán. 1109.

¹⁰⁷ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 16.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž.

správě nejen platně, ale i dovoleně. Ordináři místní církve mohou v rámci svého velkého obvodu, a farář může v rámci svého malého obvodu, své oprávnění k asistenci uzavření manželství delegovat na jiného kněze ve farnosti nebo na jáhna. Delegace může být obecná nebo pro jednotlivý případ za dodržení pravidel stanovených v kán. 1111, § 2.¹⁰⁹

I přesto, že se v katolické církvi zdůrazňuje zásada subsidiarity, musí být jáhnové k asistenci při uzavírání manželství delegováni. Je třeba využít zkušeností a věrohodnosti ženatých jáhnů. Především oni by měli snoubence připravovat na manželství, samozřejmě při zachování odpovědnosti faráře, který by měl na přípravu dohlížet. Pouze kněz však slouží svatební mši. Jáhen může být přítomen a asistovat uzavření manželství, to znamená předání manželských slibů mezi nupturienty. Kněz pak stojí opodál, jelikož z principu asistuje uzavření manželství jen jeden představitel církve.¹¹⁰

Místní ordinář v diecézi, která mu byla svěřena nebo farář ve farnosti, do které je ustanoven, mají na území diecéze nebo farnosti řádnou moc oddávat, již získávají z moci svého úřadu. Mezi výslovné povinnosti svěřené faráři náleží asistence sňatku a požehnání manželů. Ve výjimečných situacích mohou dostat zmocnění k oddávání také laici. Toto zmocnění uděluje laikům pouze diecézní biskup. Diecézní biskup však před tím potřebuje vyjádření biskupské konference o tom, že skutečnost nedostatku kněží a jáhnů způsobuje obtíže katolíkům při uzavírání manželství, a také k tomuto zmocnění laiků je nutné dovolení od Apoštolského stolce.¹¹¹

I když v běžném jazyce říkáme, že kněz nebo jáhen oddává, přesně vzato jsou to snoubenci, kteří skrze vyslovení manželského slibu vytvářejí manželství. Oddávající však není pouze svědkem či pasivním divákem. Podle kán. 1108, § 2 musí být při vyslovení manželského slibu přítomen a jeho úkolem je vyzvat snoubence k vzájemnému předání manželského slibu a formálně jménem církve jejich slib přijmout. Kanonicko-právní náležitosti tak zavádějí právní jistotu do manželsko-právních vztahů.¹¹² Přítomnost k asistenci oprávněného církevního pověřence je úředním svědectvím, nikoli svátostným jednáním.¹¹³

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 17.

¹¹⁰ Srov. tamtéž.

¹¹¹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 65.

¹¹² Srov. tamtéž.

¹¹³ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 29.

2. 3. 3. Svědkové

Již tridentský koncil v 16. století stanovil, že při uzavírání manželské smlouvy musí být přítomni dva svědkové. Rovněž z hlediska světského práva je podmínkou platnosti manželství přítomnost dvou svědků. Oba svědkové musí být schopni vnímat a chápat všechny podstatné náležitosti projevu manželské smlouvy. Musí tedy rozumět jazyku, v němž se manželství uzavírá. Pokud manželství například uzavírají hluchoněmí snoubenci, musí oba svědkové skutečně rozumět znakové řeči hluchoněmých.

Svědkové musí být identifikováni tak, aby je v případě potřeby bylo možné předvolat k podání svědecké výpovědi. Svědkové se rodným jménem a příjmením podepisují do protokolu pro světskou matriku i do zápisu v církevní matrice (knize oddaných). Pokud má některý ze svědků státně uznaná dvě rodná jména nebo zdvojené příjmení, musí to v platném znění uvést.¹¹⁴

Svědkové uzavření manželství jsou v jiném postavení než kmotři při udělování svátosti křtu nebo biřmování. Úkolem svědků není zasahovat do budoucího soužití manželů. Mají pouze v případě potřeby dosvědčit před úředními orgány, že byli přítomni vzájemnému předání manželského slibu mezi nupturienty. Proto nezáleží na náboženské příslušnosti svědků ani na jejich osobním poměru ke snoubencům. Svědkem může být jak osoba zcela cizí, tak naopak osoba velmi blízká. Za svědka však nemůže být považován muž ani žena uzavírající manželství.

Oba svědkové musí být svědky celého obřadu pro oba snoubence. Neznamená to tedy, že jeden svědek je povolán za stranu ženicha a druhý za stranu nevěsty. Kanonické právo připouští i skutečnost, že svědkem by mohla být mladistvá osoba, pokud je schopná dostatečně obřad pochopit. S ohledem na praxi u státních orgánů v České republice však také církevní orgány požadují, aby při církevním sňatku byli přítomni svědkové, kteří již dosáhli 18 let věku a jsou svéprávní.¹¹⁵

2. 3. 4. Místo uzavření manželství

Místně je příslušná farnost, na jejímž území má ženich nebo nevěsta domicil nebo kvazidomicil nebo tam alespoň měsíc bydlí. Vlastní ordinář nebo vlastní farář ženicha nebo nevěsty však může udělit licenci (dovolení), aby mohli uzavřít manželství v jiné farnosti. Místem oddavek je zásadně farní kostel. Pokud snoubenci chtějí manželský svazek uzavřít v jiném kostele nebo kapli, musí k tomu vydat souhlas farář nebo ordinář

¹¹⁴ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Zboj. *Manželské právo církevní*, s. 18.

¹¹⁵ Srov. tamtéž.

místa. Na jiném vhodném místě, tedy i mimo kostel nebo kapli, může svatební obřad povolit jedině ordinář místa. Chce-li manželství mimo kostel či kapli uzavřít katolík s nepokřtěnou osobou, může tuto skutečnost povolit farář. Církevní forma musí být zachována.¹¹⁶

2. 3. 5. Mimořádné způsoby uzavření manželství

Mezi mimořádné způsoby uzavření manželství patří situace, kdy jsou snoubenci, nebo jen jeden, v ohrožení života. Pokud není vlastní farář nebo ordinář jednoho ze snoubenců k dispozici, má být k asistenci při uzavření manželství v této mimořádné situaci přednostně přivolán kněz nebo jáhen s povolením asistovat uzavření manželství.¹¹⁷ Tam, kde to partikulární církevní právo umožňuje, také může být přivolán laik s právem asistovat uzavření manželství. V nebezpečí smrti ženicha nebo nevěsty je rovněž účast dvou svědků při uzavírání sňatku nutná.

Také v situaci, kdy nebezpečí smrti snoubencům nehrozí, ale žádný ze zákonných asistujících není dosažitelný nebo se nelze na něho obrátit bez závažných nesnází, může být manželství uzavřeno před kterýmkoliv knězem nebo jáhnem a dvěma svědky. Avšak kdyby nastala situace, že by nebyl k dosažení žádný kněz nebo jáhen, mohou snoubenci vyjádřit manželský souhlas jen před dvěma svědky. Stejná pravidla platí, jestliže zákonný asistující není dosažitelný nebo se na něho nelze obrátit bez velkých obtíží a jestliže se rozumně předvídá, že tyto okolnosti budou trvat nejméně jeden měsíc.¹¹⁸

Dalším případem je udělení dispense k uzavření manželství jinde než v katolické církvi. Jde o dispensaci od kanonické formy uzavření manželství. Tuto dispens lze udělit pouze tehdy, když katolická strana chce uzavřít manželství s křesťanskou stranou jiného vyznání a zachování kanonické formy brání vážné potíže. Takovéto smíšené manželství je bez výslovného dovolení (licentia) příslušného představeného zakázáno. Dispens uděluje podle kán. 1127, § 2 ordinář místa katolické strany po projednání s ordinářem místa oddavek. Veřejná forma však musí být zachována, to znamená, že snoubenci vzájemně vyjádří manželský slib před duchovním jiné církve nebo civilní autoritou. Biskupská konference má stanovit normy pro jednotné udělování této dispense.

¹¹⁶ Srov. tamtéž.

¹¹⁷ Srov. CIC 1983, kán. 1116.

¹¹⁸ Srov. tamtéž.

Bez udělení dispense je manželství neplatné, bez udělení licence je případně uzavřené manželství platné, ale nedovolené.¹¹⁹ Z kanonického pohledu je totiž dispens výjimka ze zákona, který má chránit nějakou hodnotu, proto se má udělovat jen výjimečně a z vážného důvodu. Dovolení se naproti tomu vyžadují pro činnosti, na které se zákonodárce dívá pozitivně, i když tyto činnosti mohou v sobě skrývat nějaká nebezpečí. V uzavření manželství katolíka s nepokřtěným nevěřícím vidí Kodex větší riziko pro víru a trvalost manželství než v uzavření manželství mezi dvěma křesťany, z nichž jeden je katolík a druhý nekatolík.¹²⁰

Kodex kanonického práva připouští ještě další mimořádnou situaci, ale pravděpodobnost, že tato výjimka bude na světě využita, je zřejmě malá. Jedná se o tajně uzavřené manželství. Podmínkou je souhlas ordináře místní církve (na úrovni diecéze). Ten může dovolit tajné uzavření manželství jen z velmi vážného a naléhavého důvodu. Souhlasu ordináře předchází tajné vyšetření celého případu. Všechny zúčastněné osoby jsou povinny uchovat skutečnost uzavření manželství v tajnosti.

Pokud by další zachovávání tajemství o této věci mohlo způsobit závažné pohoršení nebo velké poškození posvátnosti manželství, místní ordinář přestává být vázán povinností mlčenlivosti. Na tuto skutečnost musí být snoubenci podle kán. 1132 předem upozorněni. Tajně uzavřená manželství se zapisují do zvláštní matriky (regestu) uchovávané v tajném archivu biskupské kurie. Takto uzavřená manželství nemají žádné občanskoprávní účinky, jelikož před státem nelze tímto způsobem sňatek uzavřít.¹²¹

2. 4. Cíle manželství

V kán. 1055, § 1 Kodexu kanonického práva z roku 1983 se uvádí, že manželství je zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí.¹²² Snoubenci s těmito cíli musí být seznámeni a srozuměni, to znamená, že je nesmějí vyloučit. Oba tyto cíle patří k podstatě manželství, odpovídá to přirozenému i božskému právu. Není mezi nimi stanovena žádná hierarchie a ani manželé by sami neměli žádnou hierarchii určovat.¹²³

¹¹⁹ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 19.

¹²⁰ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 77.

¹²¹ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 19.

¹²² Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 30.

¹²³ Srov. tamtéž, s. 32.

Současný Kodex kanonického práva tedy již nerozlišuje mezi prvotním a druhotným cílem manželství, tak jak to rozlišovala právní úprava z roku 1917. Prospěch manželů a zplodění a výchova dětí se staví na stejnou rovinu. Zde se opět odráží učení Druhého vatikánského koncilu a konstituce *Gaudium et spes*. V tomto pojetí se ukazuje, že manželství není jen zákonná instituce, která slouží k rozmnožování lidského rodu a k pohlavnímu sjednocování, ale že jde o prostředí, kde dochází k osobnostnímu růstu a dozrání obou manželů, tím se jejich svazek stává hodnotným. Toto je důležité si uvědomit převážně tam, kde v důsledku neplodnosti manželé zůstávají bezdětní.

Soužití muže a ženy bylo stvořeno se záměrem, aby existovala rovnocenná pomoc, tedy vzájemný prospěch, jak lze vyčíst z druhé zprávy o stvoření (srov. Gn 2,18). Následující verše v Písmu pak odkazují na jednotu mezi mužem a ženou, včetně jednoty sexuální (srov. Gn 2,23–24).¹²⁴ Pohlavní sjednocení muže a ženy má v manželském společenství své důležité místo, je projevem vzájemné odevzdanosti. Jestliže je pohlavní sjednocení manželů předpokladem pro plození lidského života, je též samo manželství zaměřeno na plození a výchovu potomstva. To platí i pro manželství, které je uzavřeno v pozdním věku, kdy již plození potomstva nepřichází v úvahu.

Neplodnost muže nebo ženy manželství nezakazuje a nečiní jej neplatným.¹²⁵ Tímto je vysvětleno, že dostatečným důvodem pro uzavření manželství, které je ze zdravotních příčin neplodné, je vzájemná pomoc a prospěch manželů. I v tomto případě, kdy nemůže být počat nový život, je tedy pohlavní sjednocení morálně oprávněné a legitimní. Tato skutečnost se odráží i ve Svatebních obřadech, kde lze v případě nevhodnosti vynechat dotaz ohledně potomstva.¹²⁶

Oba uvedené cíle jsou tedy podstatné a souvisejí se sebedarováním manželů. O konkrétním obsahu jednotlivých cílů je možné se dozvědět z jurisprudence a praxe církevních soudů.¹²⁷ Jan Pavel II. se v roce 2001 v jedné ze svých promluv k Římské rotě věnoval otázce souvislosti mezi cíli manželství, kdy tvrdil, že cíle manželství jsou vnitřně přítomny v tom, jak je člověk mužem a ženou jeden pro druhého a společně pro děti. Jedná se o teologii člověka, jež je klíčová k porozumění manželství a rodiny. Manželství a rodina k sobě tedy neodmyslitelně patří, jelikož vztah muže a ženy

¹²⁴ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 33-34.

¹²⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1084, § 3.

¹²⁶ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 34.

¹²⁷ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 34.

nemůže být oddělen od vztahu mezi rodiči a dětmi. Oba cíle jsou tudíž vzájemně propojené.¹²⁸

Aby manželství mohlo dosáhnout cíle plození a výchovy potomstva, musí být muž a žena schopni sexuálního manželského života¹²⁹ a dále musí disponovat základními znalostmi o tom, že potomstvo vzniká na základě nějaké sexuální součinnosti.¹³⁰ Otevřenost k přijetí dětí je základním požadavkem manželství. Cíl dobra nebo prospěchu manželů vyžaduje, aby muž a žena byli dostatečně schopni rozumem pochopit, co znamená manželství a rodina, a měli dostatečnou soudnost pro ocenění podstatných práv a povinností, které charakterizují vztahy v manželství a v rodině.¹³¹ Dalším požadavkem je, aby manželé disponovali vnitřní, psychickou schopností tyto vztahy trvale žít¹³² a neodmítli vzájemné dobro jako cíl manželství.¹³³

2. 5. Vlastnosti manželského svazku

Kán. 1056 zdůrazňuje pevnost křesťanského manželství. V tomto kánonu je uvedeno, že podstatnými vlastnostmi manželství je jednota a nerozlučitelnost, které nabývají v křesťanském manželství zvláštní pevnosti z důvodu svátosti. Samotný kánon je nezměněně převzat z Kodexu kanonického práva z roku 1917.¹³⁴ Termíny jednota a nerozlučitelnost odkazují na Ježíšova slova v Mt 19,4–6, kde muž se ženou tvoří jedno tělo, novou jednotu.

Bez jednoty a nerozlučitelnosti by manželství nebylo tím, čím je. Patří k instituci manželství nezávisle na úmyslu manželů, na rozdíl od cílů manželství, které vyjadřují účel, pro který se manželství uzavírá, Kanonické právo považuje jednotu a nerozlučitelnost za podstatné vlastnosti manželského svazku na základě přirozeného práva a nechápe je jako hodnoty výlučně křesťanské. Tyto vlastnosti však z důvodu svátosti nabývají v křesťanském manželském společenství zvláštní pevnosti.¹³⁵

¹²⁸ Srov. tamtéž.

¹²⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1084, § 1.

¹³⁰ Srov. CIC 1983, kán. 1096, § 1.

¹³¹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 35.

¹³² Srov. CIC 1983, kán. 1095, 1°, 2°, 3°.

¹³³ Srov. CIC 1983, kán. 1101, § 2.

¹³⁴ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 34.

¹³⁵ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 37.

2.5.1. Jednota

Jednota je zde chápána jako jednopárovost, to znamená, že manželství existuje vždy pouze mezi jedním mužem a jednou ženou. Manželé vytvářejí osobní životní jednotu, takže oba jsou zavázáni k bezpodmínečné věrnosti. Vztah stejného druhu k osobě stojící mimo manželství je tudíž vyloučen. Věrnost je vlastností jednoty. Dnes existují různé falešné představy, které se snaží z pojmu manželské věrnosti oddělit sexuální stránku. Tyto teorie však nejsou postaveny na žádném pevném a věrohodném základě.

Jednota a věrnost vlastně zaručuje muži a ženě zcela rovnoprávné postavení a stejnou důstojnost. Za porušení jednoty se považuje polygynie (jeden muž má současně více manželek) a polyandrie (jedna žena má současně více manželů). Tyto jevy se v našem státě v takovéto formě nevyskytují a ani státní zákonodárství je nijak neumožňuje.¹³⁶

V manželství jde tedy o princip monogamie. Polygamní svazky nejsou kanonickým právem za manželství považovány, protože ve svém základu odporují definici manželství. Za manželské společenství kanonické právo nepovažuje dvojí manželství (*bigamie současná*) ani podobný druhý manželský svazek uzavřený po rozvodu za života předcházejícího manželského partnera (*bigamie následná*). Intimní svazek osob stejného pohlaví rovněž nelze považovat za manželství, ať je státně registrovaný nebo neregistrovaný.¹³⁷

Muž, který uzavřel před křtem polygamní svazek v zemi, kde je to právním řádem povoleno, může si po přijetí svátosti křtu ponechat jen jednu ženu (žena naopak jednoho muže) a ostatní musí propustit. Na tuto situaci odkazuje kán. 1148. S ženou, kterou si muž ponechal, uzavře po svém křtu kanonickou formou manželství, jelikož kanonické právo předcházející polygamní svazek za manželství nepovažuje. Místní ordinář, nebo představený partikulární církve na úrovni diecéze s mocí alespoň výkonnou, má dohlédnout na to, aby propuštěné ženy byly dostatečně sociálně zabezpečeny.¹³⁸

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že jednotou není myšleno úspěšné manželství, kde si manžel a manželka rozumí a jsou zajedno, ale jedná se o jedinečnost manželského svazku spočívající právě v tom, že v něm jde o spojení jednoho muže a jedné ženy.¹³⁹

¹³⁶ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 35.

¹³⁷ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 9.

¹³⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1148, § 3.

¹³⁹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 37.

2.5.2. Nerozlučitelnost

Nerozlučitelnost neumožňuje zrušení platného manželství. Muž a žena tudíž nemohou být opět svobodní, aby mohli uzavřít nový sňatek s jiným partnerem. Pevnost manželství totiž spočívá v osobní a životní jednotě, jelikož „už nejsou dva, ale jeden“ (Mt 19,6). Kodex kanonického práva prezentuje nerozlučitelnost a též jednotu jako ustanovení nikoli lidského práva, ale reflektuje současné učení církve, které se opírá o Písmo a Tradici. Katolická církev je zřejmě jedinou instancí na světě, která hájí nerozlučitelnost manželství. „Uznané a dokonané manželství nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti“¹⁴⁰.

Židé znali rozvod, jak dokládá Písmo (Dt 24,1–4), římské právo umožňovalo dát jednostrannou výpověď, germánské právo postupovalo obdobně. Z římského práva pak východní církve převzaly rozvod z důvodu cizoložství a dalších příčin. Reformátoři neuznali svátostný charakter manželského svazku, a tím popřeli i jeho nerozlučitelnost. Občanské zákonodárství v celém světě dnes rozlučitelnost manželství předpokládá a rozvod připouští.¹⁴¹

Církev však přece jen v otázce nerozlučitelnosti rozlišuje, přičemž se opírá o Písmo, Tradici a teologickou nauku. Základním rysem tohoto rozlišení je skutečnost, že křesťan je na základě svého křtu již účastný spásy, a tak i jeho manželství náleží k vykoupené skutečnosti. I když je podle katolického učení každé platně uzavřené manželství nerozlučitelné, tedy i manželství nesvátostné a pouze přirozené mezi nepokřtěnými, přece jen z pohledu církve má nerozlučitelnost určitá kritéria a není vždy absolutní.

Existuje tak zvaná vnitřní nerozlučitelnost, to znamená, že manželský svazek je nerozlučitelný zevnitř, ze strany manželů. Sami manželé tak nemohou rozloučit svoje manželství vzájemnou dohodou.¹⁴² Vnější nerozlučitelnost se vztahuje na nerozlučitelnost manželství ze strany vnější autority. Tato vnější nerozlučitelnost, jak ukazuje církevní praxe i kanonická ustanovení, není absolutní. Manželství totiž může být ve výjimečných případech rozloučeno podle norem práva nebo rozhodnutím kompetentní církevní autority.¹⁴³ Pouze o platně uzavřeném a dokonaném svátostném manželství kanonické právo stanoví, že nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti.

¹⁴⁰ CIC 1983, kán. 1141.

¹⁴¹ Srov. SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě*, s. 36.

¹⁴² Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 37.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 38.

Manželství tedy uzavírají muž a žena natrvalo, jde o celoživotní společenství, jak uvádí kán. 1055, § 1. Smrtí jednoho z manželů manželský svazek zaniká. Vdovec nebo vdova tak může uzavřít nové manželství. Ve zcela výjimečných případech však může být, podle norem kanonického práva, i platný manželský svazek zrušen.¹⁴⁴ Nerozlučitelnost jako podstatná vlastnost manželství tedy znamená, že manželský svazek trvá od jeho platného uzavření až do smrti jednoho z manželů nebo do zrušení manželství podle norem práva.

Podle kanonického práva se nerozlučitelnost vztahuje na všechna manželství, to znamená na manželství nepokřtěných i na manželství pokřtěných. Manželství nepokřtěných a manželství jedné nepokřtěné a druhé pokřtěné strany kanonické právo považuje za nerozlučitelné na základě přirozeného práva a na základě teologie stvoření, avšak nepovažuje tato manželství za svátostná.¹⁴⁵ „Manželský svazek pokřtěných je navíc nerozlučitelný na základě teologie svátostí, protože toto manželství je chápáno jako svátost, která reflektuje nezrušitelnou smlouvu lásky mezi Kristem a církví.“¹⁴⁶

Svátostný charakter manželství křesťanů se při posuzování uvnitř katolické církve neruší odlišným subjektivním přesvědčením jednotlivých křesťanů, případně odlišnou naukou některých jiných křesťanských církví a společenství. Svátostný charakter má tedy při posuzování v katolické církvi každé platné manželství mezi pokřtěnými, tedy mezi dvěma křesťany katolíky a mezi křesťanem katolíkem a pokřtěnou stranou jiného vyznání uzavřené kanonickou formou, protože katolík nemůže z hlediska katolického církevního práva jiným způsobem uzavřít manželství platné před tváří církve, až na jediný a zcela výjimečný případ, stanovený ve prospěch jiného křesťanského společenství, a mezi dvěma pokřtěnými nekatolíky.

Svátostný charakter manželskému svazku přisuzuje nauka církve katolické, starokatolické, pravoslavné, anglikánské, československé husitské. Naproti tomu církve protestantské (evangelické) nepřiznávají manželství charakter svátosti. Zpravidla jej však prohlašují za důležité Boží zařízení založené při stvoření člověka.¹⁴⁷

Mezi dvěma pokřtěnými nekatolíky jde z hlediska katolického církevního práva vždy o svátostné manželství nekanonické. Katolická církev se sama nepovažuje za příslušnou k uzavírání manželství dvou nekatolických nupturientů. Z hlediska katolického církevního práva je za svátostné nekanonické manželství uznáváno nejen manželství

¹⁴⁴ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 9.

¹⁴⁵ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 37.

¹⁴⁶ PAVEL, Jan. *Familiaris consortio*, čl. 84.

¹⁴⁷ Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 10.

uzavřené církevní formou v jiném než katolickém církevním společenství, ale je jako takové uznáváno i manželství uzavřené občanskou formou, pokud ji církevní právo příslušného církevního společenství připouští.¹⁴⁸

Zvláštní pevnost svátostného manželství vzniká, podle katolického učení, v důsledku nadpřirozené pomoci nazývané svátostná milost. Proto je svátostné manželství v kanonických pramenech nazýváno také jako *matrimonium ratum*. Kodex kanonického práva rozlišuje *matrimōnium ratum et consummātum*, tj. manželství mezi pokřtěnými řádně uzavřené a manželským intimním stykem dokonané, a tedy absolutně nerozlučitelné, a *matrimōnium ratum tantum*, tj. pouze řádně uzavřené, ale dosud nedokonané. Toto manželství je taktéž principiálně nerozlučitelné, ale papež může od tohoto manželství udělit dispenz.

K dokonání manželství mezi pokřtěnými dochází po řádném uzavření manželského svazku; případný předmanželský intimní styk je v tomto případě právně irelevantní. V kán. 1061, § 2 je stanovena vyvratitelná domněnka, že manželství bylo dokonáno, jestliže manželé po uzavření manželství spolu bydleli. Důkazní břemeno zatěžuje toho, kdo tvrdí opak.¹⁴⁹

Intimním stykem vedoucím k dokonání manželství se rozumí důvěrný manželský úkon, který sám o sobě může vést k zplození potomka, není tedy vykonaný při použití jakéhokoli druhu umělé antikoncepce, to se týká jak muže, tak ženy, a jinou sexuální praktikou, než je soulož. K tomu, aby mohl být potomek zplozen, se nesmějí stavět do cesty žádné vnější překážky. Avšak z tohoto manželského intimního styku nemusí být nutně dítě počato. Manželství je také plně dokonáno, pokud byl intimní styk vykonán s manželským partnerem, který je dočasně nebo trvale neplodný, a také v případě, že k souloži došlo v době neplodných dní v rámci ženina měsíčního cyklu, ať již bylo této přirozené antikoncepce použito záměrně, nebo bezděčně.¹⁵⁰

K naplnění manželství je rovněž nutné, aby intimní styk byl proveden způsobem hodným člověka. To znamená, že musí být chtěný, svobodný a vědomý. Dikci „*humānō mōdō*“ použil poprvé Druhý vatikánský koncil roku 1964, a to v konstituci *Gaudium et spes*: „Proto skutky, jimiž manželé dosahují důvěrného a čistého sjednocení, jsou čestné a důstojné; jsou-li prováděny způsobem hodným člověka, vyjadřují a prohlubují

¹⁴⁸ Srov. tamtéž.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 11.

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 12.

vzájemné darování, jímž jeden druhého radostně a vděčně obohacuje.“¹⁵¹ Nebylo by tedy napříště za dokonané považováno manželství, v němž byl manželský sexuální úkon vykonán násilím, proti vůli jedné manželské strany, pod vlivem omamných látek anebo ve stavu opilosti.¹⁵²

¹⁵¹ GS 49.

¹⁵² Srov. TRETERA, Jiří R. – HORÁK, Záboj. *Manželské právo církevní*, s. 12.

3. Neplatné manželství

V čl. 16 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 se hovoří, že právo uzavřít manželství patří k základním lidským právům. Přesto kanonické i světské právo v zájmu jednotlivců a společnosti stanoví požadavky, které snoubenci musí splnit, aby mohli uzavřít manželství a aby jejich manželství mohlo být úspěšné. Manželství proto může být neplatné z důvodu zneplatňující překážky, pro vadu souhlasu nebo pro vadu formy.

3. 1. Manželství neplatné z důvodu zneplatňující překážky

Kanonické právo předkládá tzv. překážky (*impedimentum*), které jsou faktickými omezeními práva na manželství. Cílem překážek je ochrana hodnot manželství a rodiny. Současný kodex stanoví dvanáct zneplatňujících překážek. Jiří Kašný je ve své knize¹⁵³ rozděluje na překážky, které se vztahují k lidské důstojnosti, dále na překážky související s podstatnými cíli a vlastnostmi manželství, překážky související s náboženskou vírou, které mají chránit náboženskou stabilitu rodiny a společnosti, a dále překážky chránící integritu lidské osoby a zakazující sňatky mezi příbuznými nebo blízkými osobami.¹⁵⁴

Tato právní kritéria stanoví, za jakých okolností jsou muž a žena nezpůsobilí pro platné uzavření manželství. Absolutní překážky brání člověku uzavřít manželství s kteroukoliv jinou osobou (např. nedostatečný věk, předcházející manželství). Relativní překážky vylučují manželství jen ve vztahu k některým konkrétním osobám (např. pokrevní příbuzenství, různost náboženského vyznání).¹⁵⁵

3. 1. 1. Překážky, které se vztahují k lidské důstojnosti

Do této kategorie se řadí požadavek minimálního věku, odmítnutí násilí při uzavření manželství a odmítnutí vraždy, jako cesty k uzavření manželství. Všechny tyto překážky mají kořeny v římském právu.

¹⁵³ KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 42.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 43.

Věk – aetas (kán. 1083)

Kán. 1083 stanoví, že „muž před dovršeným šestnáctým rokem a žena před dovršeným čtrnáctým rokem věku nemohou platně uzavřít manželství“. Manželství je celoživotní svazek, a proto je požadováno, aby do něj vstoupili muž a žena, kteří jsou zralí po citové, fyzické a rozumové stránce. I když jednotlivci dospívají v různém věku, zvyky nebo zákony stanoví nějakou společnou minimální věkovou hranici.¹⁵⁶ Kodex kanonického práva z roku 1917 stanovil minimální věkovou hranici pro ženu na čtrnáct let a pro muže na šestnáct let.

Současný Kodex z roku 1983 toto minimum potvrdil. Po dosažení tohoto věku jsou žena a muž zpravidla fyzicky zralí k životu v manželství. Ohledně psychické a osobnostní zralosti k manželství dává Kodex kompetenci jednotlivým biskupským konferencím, aby stanovily vyšší věk k dovolenému uzavření manželství¹⁵⁷, jelikož této zralosti dosahují mladí lidé v různých kulturách a zeměpisných prostředích v různém věku.¹⁵⁸ Biskupské konference zpravidla stanoví jako minimum pro svou oblast takový věk, který vyžaduje místní státní zákonodárství.

V České republice zákon o rodině stanoví, že manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně může soud povolit uzavření manželství nezletilé osobě starší šestnácti let z vážného důvodu souvisejícího se společenským účelem rodiny. Bez tohoto povolení je manželství uzavřené nezletilým starším šestnácti let neplatné. Jestliže by se pokusila uzavřít manželství osoba mladší šestnácti let, manželství nevznikne.¹⁵⁹

Únos ženy – raptus (kán. 1089)

Souhlas k manželství nutně předpokládá svobodu muže a ženy, kteří uzavírají manželství. Kán. 1089 stanoví, že násilné přinucení ženy k manželství je kanonickou překážkou. Latinský kodex stanoví jako překážku pouze násilí muže vůči ženě. V Kodexu kánonů východních církví je stanovena překážka násilí nejen ze strany muže, ale také ze strany ženy.¹⁶⁰ Aby se naplnila skutková podstata této překážky, musí být žena unesena nebo zadržována za účelem uzavření manželství proti své vůli na místě, kam má únosce přístup. K tomu, aby překážka pominula, nestačí, aby žena případně změnila svoje smýšlení, přijala svoji situaci dobrovolně a rozhodla se uzavřít manželství

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 44.

¹⁵⁷ Srov. CIC 1983, kán. 1083, § 2.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 45.

¹⁵⁹ Srov. Zákon. č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 13 a 17a, odst. 2.

¹⁶⁰ Srov. CCEO, kán. 806.

s mužem, který ji k tomu původně nutil násilím. Je třeba, aby se žena dostala na místo a do situace, kde by si skutečně mohla zvolit i jiný způsob života, a teprve potom překážka pomine.¹⁶¹

Dispens, kterou je možné udělit místním ordinářem, neosvobozuje od nutnosti svobodného souhlasu, ale pouze od povinnosti umožnit unesené ženě, aby se dostala na místo, kde by si mohla skutečně zvolit i jiný způsob života, dříve než by se rozhodla pro manželství se svým (nyní už bývalým) únoscem.¹⁶²

Vražda – crimen (kán. 1090)

Kodex v kán. 1090 stanoví, že ten, kdo by za účelem uzavření manželství s určitou osobou přivodil smrt jejímu manželovi nebo vlastnímu manželovi, nemůže uzavřít platné manželství. Jedná se o záměrné zabití, jehož cílem je uvolnit sebe nebo zamýšleného partnera k uzavření manželství. Překážka nastává i tehdy, pokud dotyčný nezavraždí sám osobně, ale prostřednictvím nájemného vraha. Tato překážka je ze své povahy relativní a trvalá. Brání uzavřít manželství pouze s tím člověkem, kvůli kterému se dotyčný dopustil vraždy, a nepřestává bránit uzavření manželství ani s ubíhajícím časem, ani po případném obrácení nebo odpykání si trestu.¹⁶³ Udělení dispense je vyhrazeno Apoštolskému stolci a z praxe vyplývá, že dispens zpravidla není udělena, pokud je překážka veřejně známá.¹⁶⁴

V případě nebezpečí smrti smí dispens udělit také místní ordinář, a když není možné se na něj obrátit, tak i farář, kněz nebo jáhen, který oddává podle kán. 1116, § 2.¹⁶⁵ Podle kán. 1080 může udělit dispens také příslušný oddávající farář, kněz nebo jáhen v případě, že překážka vyjde najevo ve chvíli, kdy vše je už připraveno k svatbě, kterou nelze bez důvodného nebezpečí závažné škody odložit, a není čas obrátit se na místního ordináře.

¹⁶¹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 46

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 47.

¹⁶³ Srov. tamtéž.

¹⁶⁴ Srov. CIC 1983, kán. 1078 § 2, 2°.

¹⁶⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1079.

3. 1. 2. Překážky, které souvisejí s cíli a vlastnostmi manželství

Impotence – impotentia (kán. 1084)

Impotence je chápána jako neschopnost dvou lidí opačného pohlaví mít sexuální styk. Kodex stanoví, že tato okolnost zneplatňuje manželství, ať už je příčina impotence jen na straně muže nebo ženy nebo je na straně obou. Musí se jednat o neschopnost, která předcházela uzavření manželství, je trvalá a nemůže být vyléčena běžně dostupnými prostředky.

Absolutní impotence činí muže neschopným mít sexuální styk s jakoukoliv ženou a naopak. Relativní impotence činí muže neschopným sexuálního styku právě s jednou konkrétní ženou. V takovém případě by tato relativní překážka podle kán. 1084, § 1 současného Kodexu bránila uzavřít manželství právě jen této konkrétní dvojici. Překážka impotence souvisí s podstatným účelem manželství, které je zaměřené na dobro manželů a na zplození a výchovu dětí. Proto tato překážka nemůže být dispensována. Kánon rozlišuje mezi impotencí a neplodností. Neplodnost sama o sobě není považována za překážku k uzavření manželství.¹⁶⁶

Předcházející manželství – ligamen (kán. 1085)

Kanonické právo v kán. 1085 stanoví, že neplatně uzavírá manželství ten, kdo je vázán dřívějším manželstvím. Výlučnost a trvalost manželství jsou považovány za podstatné vlastnosti manželství. Dispens od této překážky není dovolena. V některých specifických případech však kanonické právo umožňuje, aby bylo manželství zrušeno a aby bylo možno uzavřít další manželství.¹⁶⁷ Papež může například svou autoritou zrušit nedokonané manželství mezi pokřtěnými nebo mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou, a to ze spravedlivého důvodu, na žádost jedné nebo obou stran.¹⁶⁸ Pavlovské privilegium zase umožňuje zrušit manželství dvou nepokřtěných ve prospěch víry jednoho z nich za předpokladu, že nevěřící nechce respektovat víru nově pokřtěného.¹⁶⁹

Nesvátostné manželství může být zrušeno autoritou papeže ve prospěch víry katolické strany. V některých specifických případech může být dřívější manželství

¹⁶⁶ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 48.

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 49.

¹⁶⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1142 a 1697-1706.

¹⁶⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1143-1147.

prohlášeno za neplatné.¹⁷⁰ Ve všech těchto případech, dříve než by bylo dovoleno uzavřít nové manželství, je třeba, aby dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné také podle Zákona o rodině, aby tak muž a žena byli způsobilí uzavřít nové manželství i podle světského práva.¹⁷¹ Je zakázáno uzavřít nové manželství, dokud není s jistotou známa neplatnost nebo rozloučení předchozího manželství.

3. 1. 3. Překážky, které chrání náboženské přesvědčení a náboženské závazky

Život v manželství a rodině a život podle zásad křesťanského náboženství nejsou v protikladu, přesto však mohou nastat konfliktní situace. Otázky kolem smíšených manželství se týkají právě těchto situací. Dále rozhodnutí týkající se volby životního povolání, jako je jáhenství, kněžství nebo řeholní život, mohou souviset s omezením vzhledem k uzavření manželství. Překážka *disparitas cultus* a překážky svěcení a řeholních slibů mají za úkol chránit náboženské hodnoty a závazky vyplývající z křesťanské víry.¹⁷²

Překážka rozdílnosti náboženství – *impedimentum disparitatis cultus* (kán. 1086)

Manželská překážka rozdílného náboženství je překážkou církevního práva, je dispensovatelná a dispens není vyhrazena Apoštolskému stolci.¹⁷³ Uděluje se však jen ze spravedlivého a rozumného důvodu¹⁷⁴ a po splnění podmínek, které stanoví kánony 1125 a 1126.¹⁷⁵ Podle uvedených kánonů se od katolické strany vyžaduje prohlášení, že je připravená chránit se nebezpečí odpadu od víry, a příslib, že se bude snažit, aby všechny děti byly pokřtěny a vychovány v katolické církvi. S těmito přísliby a povinnostmi musí být obeznámena druhá strana.

Od obou stran se vyžaduje, aby přijaly poučení o účelu a podstatných vlastnostech manželství, které nesmí žádná z nich vylučovat. Způsob vykonání uvedených náležitostí má blíže stanovit konference biskupů. Na okraj by bylo vhodné poznamenat, že ačkoliv je překážka rozdílnosti náboženství překážkou církevního práva, může se říci, že se

¹⁷⁰ Srov. CIC 1983, kán. 1671–1691.

¹⁷¹ Srov. CIC 1983, kán. 1071, § 1, 2°.

¹⁷² Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 50.

¹⁷³ Srov. CIC 1983, kán. 1078.

¹⁷⁴ Srov. CIC 1983, kán. 90.

¹⁷⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1086, § 2.

zakládá na právu božském, protože ochrana víry je božského práva a cílem této překážky je chránit víru.¹⁷⁶

Myslí se zde tedy situace, kdy uzavírá manželství katolík s nepokřtěnou osobou. Rozdílnost náboženství bývá často ohrožením jak pro víru katolického partnera, tak i pro výchovu dětí. Jen ve výjimečných případech se stává, že nepokřtěná strana uvěří, nebo rozdílnost vede k hlubšímu porozumění. Kán. 1086, § 1 Kodexu kanonického práva z roku 1983 byl upraven vydáním motu proprio Benedikta XVI. pod názvem *Omnium in mentem* ze dne 26. října 2009, kde se papež rozhodl pro odstranění slov „a neodpadla od ní formálním úkonem“. K podobné změně došlo i v kán. 1117 a v kán. 1124.

Uvedený papežský dokument nabyl účinnosti dne 9. dubna 2010. Novela se tak vrací k tomu, co bylo původně v Kodexu z roku 1917. Od uvedeného data nabytí účinnosti je tedy až dosud v platnosti toto znění: „Neplatné je manželství mezi dvěma osobami, z nichž jedna je pokřtěna v katolické církvi nebo do ní přijatá a druhá osoba je nepokřtěná.“ Na manželství uzavřená v období od účinnosti nového Kodexu, tedy od 27. listopadu 1983 do 8. dubna 2010, se vztahuje text: „Neplatné je manželství mezi dvěma osobami, z nichž jedna je pokřtěna v katolické církvi nebo do ní přijatá a neodpadla od ní formálním úkonem, a druhá osoba je nepokřtěná.“ Formální odpad od katolické církve zde tedy hraje roli.

Úpravu vysvětlil sekretář Papežské rady pro interpretaci zákonodárných textů Mons. Juan Ignacio Arrieta tak, že se jedná o reakci na situace, kdy dochází k tzv. vypsání se z křestní matriky, což je jeden z formálních úkonů odpadu od církve. K této skutečnosti dochází zejména v Evropě. Věta o odpadnutí od církve znemožňovala závazek církevního sňatku těm pokřtěným katolíkům, kteří opustili církev, když například odpadli k nějaké sektě.

Mělo se předejít tomu, že by jejich manželství po jejich návratu do církve, bylo pokládáno za neplatné z důvodu nedodržení kanonické formy. Když se však dotyčné osoby chtěly vrátit do církve, nastaly komplikace. Církev totiž v důsledku oné věty považovala manželství uzavřené mimo církev za platné, ačkoliv bylo vlastně pochybné. Provedená změna tedy umožňuje těm pokřtěným, kteří odpadli od církve formálním

¹⁷⁶ Srov. CASTAÑO, Jose F. *Il sacramento del matrimonio*, vol. II. Roma, 1992, s. 88.

úkonem, a kteří se chtějí stát znovu katolíky, jejich manželství snadněji uvést do souladu s požadavky kanonického práva.¹⁷⁷

Překážka svěcení – impedimentum ordinis sacri (kán. 1087)

Přijetí svátosti svěcení – jáhenského, kněžského nebo biskupského – brání platnému uzavření manželství. Ženatí jáhnové, kteří by se po ovdovění chtěli znovu oženit, jsou rovněž vázáni touto překážkou.¹⁷⁸ Dispens od této překážky je vyhrazena Apoštolskému stolci. Projednávání těchto žádostí, které bývají součástí tzv. laicizace, bylo dne 30. ledna 2009 Svatým otcem převedeno do kompetence Kongregace pro klérus.

V situacích nebezpečí smrti překážku, která vznikla z jáhenského svěcení, může dispensovat místní ordinář. Jestliže není dosažitelný, může překážku dispensovat také farář nebo kněz nebo jáhen, který oddává podle kán. 1116, § 2. V případě kněze je i v situacích nebezpečí smrti laicizace a dispens vyhrazena Apoštolskému stolci.¹⁷⁹ Žádost o laicizaci a dispens, kterou by podal biskup nebo kněz (generální představený řádu), nebývá doporučena ke kladnému vyřízení vůbec a to s ohledem na jejich postavení a ve snaze vyhnout se tak pohoršením a zmatkům mezi lidmi.

Pokud duchovní uzavře občanský sňatek bez potřebné dispense, ztrácí svůj úřad,¹⁸⁰ a pokud je členem řeholní společnosti, je z řehole ipso facto propuštěn.¹⁸¹ Duchovní v takové situaci je suspendován latae sententiae, nesmí udělovat svátosti ani nesmí zastávat žádný církevní úřad nebo funkci.¹⁸² Není však exkomunikován a nadále zůstává duchovním, ke svatému přijímání ovšem přistupovat nemá. Podle církevního práva by k urovnání své situace v katolické církvi musel požádat o laicizaci.¹⁸³

Překážka řeholních slibů – impedimentum voti (kán. 1088)

Veřejný a trvalý slib čistoty složený v řeholní společnosti je překážkou k uzavření manželství. Na osoby, které složily slib v sekulárním institutu nebo ve společnosti apoštolského života, se tato překážka nevztahuje.¹⁸⁴ Dispens od této překážky je možná,

¹⁷⁷ Srov. Radio Vaticana. *Drobné změny v textech Kodexu kanonického práva* (15.12.2009) [2014-8-21]. < <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=12176>>.

¹⁷⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1087.

¹⁷⁹ Srov. CIC 1983, kán. 291 a kán. 1079, § 1.

¹⁸⁰ Srov. CIC 1983, kán. 194, § 1.

¹⁸¹ Srov. CIC 1983, kán. 694.

¹⁸² Srov. CIC 1983, kán. 1394.

¹⁸³ Srov. KAŠNÝ, Jiří. Laicizace kněží, *Teologické texty* 2001, roč. 12, č. 4, s. 144.

¹⁸⁴ Srov. CIC 1983, kán. 710 a kán. 731.

ale v praxi se neuděluje, nelze totiž sloučit život v manželství s životem v řeholní společnosti. Pro osobu, která je vázána tímto slibem a později by se rozhodla uzavřít manželství, je pouze možné požádat o propuštění z řeholní společnosti a o dispens od slibů.¹⁸⁵

3. 1. 4. Překážky, které chrání integritu lidské osoby

Pokrevní příbuzenství – impedimentum consanguinitatis (kán. 1091)

Manželství mezi pokrevně příbuznými osobami jsou odmítána z etických, sociálních a genetických důvodů. Těmito vztahy může být také narušena společenská stabilita rodiny, jelikož se nerespektuje důsledné rozlišení jednotlivých rolí. Sňatky mezi těmito osobami mohou být poznamenány postiženími na potomstvu. Kanonické právo zakazuje manželství mezi předky a potomky, dále mezi sourozenci, strýcem a neteří nebo tetou a synovcem a mezi bratrancem a sestřenicí.¹⁸⁶ Překážkou jsou vázáni také ti, kteří jsou pokrevně příbuzní, i když jejich rodiče nebyli sezdáni nebo otcovství či mateřství nebylo legálně určeno.¹⁸⁷

Současný Kodex počítá pokrevní příbuzenské vztahy podle antického římského zvyku na linie a stupně. Předek a potomek jsou příbuzní v přímé linii (např. babička a vnuk). Ti, kteří mají společného předka, ale nejsou vůči sobě předek a potomek, jsou příbuzní v boční linii (např. strýc a neteř). Stupeň se stanoví tak, že se sečtou všechny osoby v jedné linii, pokud se jedná o přímou linii, nebo v obou liniích, pokud se jedná o boční linii, a odečte se společný předchůdce. Kanonické právo nedělá rozdíl mezi situací, kdy sourozenci mají oba rodiče společné, a situací, kdy mají jen jednoho společného rodiče. V obou případech jsou tito sourozenci příbuzní v boční linii druhého stupně.¹⁸⁸

Dispens může udělit místní ordinář v případech čtvrtého a výjimečně i třetího stupně pokrevního příbuzenství v boční linii. Pokud není existence překážky k manželství jistá a je možné o ní rozumně pochybovat, nemá být bráněno v uzavření manželství.¹⁸⁹ V případě důvodné pochybnosti ohledně pokrevního příbuzenství v přímé linii a pokrevního příbuzenství v boční linii druhého stupně je udělení dispense zakázáno.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Srov. CIC 1983, kán. 691-693; KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 53.

¹⁸⁶ Srov. CIC 1983, kán. 1091.

¹⁸⁷ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 54-55.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž.

¹⁸⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1084, § 2 a kán. 1086, § 3.

¹⁹⁰ Srov. CIC 1983, kán. 1091, § 4.

Adoptivní příbuzenství – impedimentum cognationis legalis (kán. 1094)

Překážka adoptivního příbuzenství je podobná překážce pokrevního příbuzenství, nejde zde však o společné předky, ale o právní vztah, jehož součástí jsou osobní, rodinné vztahy. Zákaz uzavřít manželství s blízkými rodinnými příslušníky se vztahuje jak na pokrevní dítě, tak na dítě adoptivní.¹⁹¹ Když podle světského práva vznikne adoptivní příbuzenství, kanonické právo stanoví, že platně nemohou uzavřít manželství ti, kdo jsou ve vztahu adoptivního příbuzenství, a to v přímé linii nebo ve druhém stupni boční linie.¹⁹²

Švagrovství – impedimentum affinitatis (kán. 1092)

Švagrovské příbuzenství vzniká, z pohledu kanonického práva, na základě platného manželství a jedná se o příbuzenský vztah mezi manželem a pokrevními příbuznými jeho manželky a mezi manželkou a pokrevními příbuznými jejího manžela. Osoby jsou ve švagrovském příbuzenství ve stejné linii a stejném stupni vůči manželce, jako jsou pokrevně příbuzné s manželem, a rovněž jsou osoby ve švagrovském příbuzenství ve stejné linii a stejném stupni vůči manželovi, jako jsou pokrevně příbuzné s manželkou.¹⁹³

Podle kanonického práva mají osoby ve švagrovském příbuzenství v přímé linii v kterémkoliv stupni zakázáno uzavřít spolu manželství. Tedy pokud žena ovdoví, nesmí si vzít otce nebo dědečka svého zemřelého manžela, a podobně pokud ovdoví manžel.¹⁹⁴ Žena si však může vzít bratra svého zemřelého manžela a rovněž muž si může vzít sestru své zemřelé manželky. Tato překážka souvisí s trvalostí a stabilitou rodinných vztahů.

¹⁹¹ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 56.

¹⁹² Srov. CIC 1983, kán. 1094.

¹⁹³ Srov. CIC 1983, kán. 109.

¹⁹⁴ Srov. CIC 1983, kán. 1092.

Překážka veřejné počestnosti – impedimentum publicae honestatis (kán. 1093)

Překážka veřejné počestnosti se podobá překážce švagrovství, vztahuje se však na soužití muže a ženy, kdy tito spolu nikdy formálně neuzavřeli manželství, přesto jako manželé žili. Pokud se později rozejdou, zakazuje tato překážka muži, aby si vzal matku ženy, se kterou žil jako s manželkou. Ze strany ženy je situace stejná ve vztahu k otci muže, se kterým dříve žila.

Tato překážka rovněž zakazuje muži, aby si vzal dceru ženy, se kterou žil, nakolik by se jednalo o dceru, kterou měla žena s jiným mužem a rovněž tak zakazuje ženě, aby si vzala syna muže, se kterým dříve žila a kterého měl muž s jinou ženou.¹⁹⁵ Původ této překážky nalézáme ve středověkých dekretálech, kde člověk, který zrušil zasnoubení, měl zakázáno uzavřít manželství s pokrevními příbuznými své snoubenky. Překážka veřejné počestnosti má podpořit stabilitu lidských vztahů.¹⁹⁶

3. 2. Manželství neplatné pro vadu souhlasu

Manželský souhlas musí být prostý vad. Ty bychom mohli rozčlenit na vady poznání, vady vůle a vady prezentace souhlasu.

3. 2. 1. Vady poznání

Nedosažení potřebného minima znalostí o manželství (kán. 1096)

V tomto kánonu je stanoveno nutné minimum znalostí, které musí muž a žena před uzavřením manželství znát. Jedná se o skutečnost, že manželství je společenství mezi jedním mužem a jednou ženou, dále že jde o trvalé společenství, které je svou povahou zaměřené na plazení a výchovu potomstva, a toto potomstvo se plodí na základě sexuální součinnosti partnerů.

Pokud toto minimum není splněno, nemůže vůle směřovat k uzavření opravdového manželství. Kánon 1096, § 2 stanoví, že znalost těchto skutečností se po pubertě předpokládá. Kodex kanonického práva z roku 1983 oproti kodexu z roku 1917 ustanovení týkající se hranice skončení puberty neobsahuje. Specifika jednotlivých regionů mohou být vyjádřena v partikulárním právu.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1093.

¹⁹⁶ Srov. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici*, s. 57-58.

¹⁹⁷ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 99.

Omyl v osobě druhého nupturienta (kán. 1097, § 1)

Omyl v osobě znamená, že alespoň jeden nupturient měl v úmyslu vzít si jinou osobu. Tento omyl je podstatný, jelikož se týká podstatných aspektů skutečnosti nebo nezbytných podmínek, a praktický, jelikož má dopad na následný úkon vůle. Protože se souhlasy obou nupturientů nepotkají, vzniká tak neplatné manželství. Jde o omyl ve fyzické osobě.

V našich podmínkách se tento omyl prakticky nevyskytuje a i celosvětově je výjimečnou skutečností. Prakticky přichází v úvahu případ záměny osob u jednovaječných dvojčat, která jsou k nerozeznání, nebo záměna osob v oblastech, kde se nevěsta zahaluje takřka neprůhledným závojem, a také manželství uzavírané skrze zástupce, kdy mandát by vydala jiná osoba než v mandátu uvedená.¹⁹⁸

Omyl ohledně zásadních vlastností druhého nupturienta (kán. 1097, § 2)

Omyl ve vlastnosti druhé osoby je případečný, netýká se podstatných aspektů skutečnosti, a proto obvykle nepůsobí neplatnost manželství. Ovšem pokud je konkrétní vlastnost přímo a hlavně vyžadována, nastává výjimka. Určitá vlastnost tedy musí být nupturientem přímo chtěna a ztotožňována s osobou samotnou. Omyl nastává, pokud taková vlastnost u druhé osoby neexistuje, a přitom se první nupturient domnívá, že existuje. Vzniká tak praktický omyl, který již působí neplatnost manželství, jelikož se vlastnost na základě úmyslu nupturienta stává intencionálně podstatnou.¹⁹⁹

Takový omyl se obtížně dokazuje. Musí být prokázáno, že nupturientovi na dané vlastnosti zásadním způsobem záleželo a že byl přesvědčen o tom, že druhý nupturient těmto požadavkům vyhovuje. Také musí být prokázáno, že žádaná vlastnost u druhého nupturienta není, nebo naopak odmítaná vlastnost u druhého nupturienta je.²⁰⁰

Omyl v důležité vlastnosti druhého nupturienta zapříčiněný podvodem (kán. 1098)

Také tento obecný omyl je svou povahou omyl případečný. Pokud se však takový omyl dotýká důležité skutečnosti a osoba je do omylu uvedena nebo v něm udržována

¹⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 100.

¹⁹⁹ Srov. CIC 1983, kán. 126.

²⁰⁰ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 101-102.

podvodem, zakládá tato skutečnost neplatnost manželství.²⁰¹ Podvod musí být doprovázen úmyslným svobodným a uváženým jednáním za účelem dosažení manželského souhlasu. Účinnou příčinou uvedení v omyl nebo udržování v něm může být druhý nupturient nebo také třetí osoba. Předmětem omylu je vlastnost druhého nupturienta, která musí prokazatelně existovat v době uzavření manželství a může závažně narušit manželský život.

Tuto vlastnost však druhá osoba zjistí až po sňatku. Uvedené prvky podvodného jednání i předmětu omylu musí být splněny současně. Mezi objektivně závažné vlastnosti patří například neplodnost, homosexualita, závažná choroba, závažné morální nedostatky a závislosti na návykových látkách, gamblerství a podobně.²⁰² Tento druh omylu je jedním ze čtyř nejčastějších důvodů, pro které v současné době bývá v žalobách podaných církevnímu soudu napadána platnost manželství.

Omyl ohledně podstatných vlastností manželství (kán. 1099)

Jedná se o omyl ohledně jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství, což je omyl podstatný. První část kánonu stanoví, že se jedná o omyl teoretický, pokud tento omyl nevstupuje do vůle a nevede k tomu, že úkon vůle osoby pozitivně směřuje k takto vadně chápanému manželství. Neplatnost manželství v tomto případě nevzniká. V druhé části kánonu je uvedeno, že se jedná o omyl praktický, pokud tento omyl determinuje vůli k uzavření manželství. Tato skutečnost zakládá neplatnost manželství.²⁰³ Aby se minimalizovala skutečnost výskytu tohoto omylu, je důležité, aby snoubenci absolvovali náležitou přípravu před uzavřením manželství, kde jim budou podstatné vlastnosti manželství řádně vysvětleny.

Omyl ohledně platnosti manželství (kán. 1100)

Občas se stává, že nupturient usiluje o uzavření manželství, ačkoli se domnívá, že toto manželství je z jiného důvodu neplatné, například pro manželskou překážku, která nebyla dříve zjištěna. Proto může být subjektivně přesvědčen, že k uzavření manželství nedošlo. Může se však mýlit. Tato skutečnost nemusí nutně znamenat, že zde není dostačující vůle pro uzavření manželství, alespoň putativního, a proto nelze předpokládat, že v tomto případě nebyl dán platný manželský souhlas. Opak je nutno

²⁰¹ Srov. tamtéž.

²⁰² Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 103.

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 104.

vždy dokázat. Tato norma nachází své uplatnění především v oblasti zplatnění manželství nebo také v rámci procesů ohledně neplatnosti manželství od počátku.²⁰⁴

Nedostatečnost užívání rozumu (kán. 1095, odst. 1)

Uzavření manželství je závažný úkon, a proto musí člověk mít určitou kvalitu poznání o tom, pro co se rozhoduje. To znamená, že by měl tuto skutečnost správně zvážit. Nedostatečné užívání rozumu člověka zneschopňuje k vyslovení dostatečného manželského souhlasu.²⁰⁵ Může se jednat o celkový nedostatek rozumových schopností, jehož příčinou je například schizofrenie, maniodepresivní psychóza, paranoia.

Tato neschopnost uzavřít manželství trvá i vzdor světlým chvilčkám, kdy se dotyčná osoba jeví jako zdravá. Může se však také jednat o dočasné poruchy užívání rozumu způsobené různými fyzickými nebo psychickými příčinami. Jde například o šokové stavy, akutní působení toxických a návykových látek, delirium v horečce, hysterický záchvat a podobně. Nemusí se tedy vždy jednat o psychickou chorobu. Církevní soudy posuzují v jednotlivých případech závažnost těchto situací a důvodů na základě úsudku znalce.²⁰⁶

Závažná porucha soudnosti (kán. 1095, odst. 2)

Vzhledem k závažnosti jednání je nutné náležité posouzení povahy a významu manželství, tzv. *discretio iudicii*. Termínem *discretio* se rozumí jemné rozlišení ve věci, schopnost ocenit a posoudit skutečnost. *Iudicium* znamená úsudek, v tomto případě praktický úsudek vedoucí rozum k signálu vůči vůli, jak má jednat. Nacházení správného úsudku je znakem přiměřené psychologické zralosti.²⁰⁷ V případě *discretio iudicii* osoba, která má o manželství potřebné vědomosti, není schopna v praxi posoudit motivy, které ji vedou k uzavření manželství, a to pro emoční nezralost, která ovlivňuje její rozhodování.²⁰⁸

Pro neplatnost manželství vyžaduje text kánonu závažnou poruchu soudnosti, jejíž míru posuzuje církevní soud, obvykle na základě posudku znalce. Tato závažná porucha soudnosti se týká podstatných práv a povinností manželských, které se předávají

²⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 106.

²⁰⁵ Srov. tamtéž.

²⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 107.

²⁰⁷ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 108.

²⁰⁸ Srov. KUNČAR, Vojtěch. Emoční nezralost jako příčina nezpůsobilosti pro uzavření manželství. *Revue církevního práva: Church law review*. 2011, roč. 17, č. 1, s. 22.

a přijímají.²⁰⁹ Nesprávná výchova nebo psychická porucha mohou být často příčinou nesprávného sociálního chápání jedince nebo také závažné psychické nezralosti. Silné ovlivnění úsudku mohou způsobit například nezvládané vášně nebo sexuální anomálie, také zde hrají velkou roli různé poruchy osobnosti a závažná citová nezralost. Nedostatek manželského souhlasu spočívající v závažné poruše soudnosti je v dnešní době jednou z nejčastějších příčin konstatování neplatnosti manželství.²¹⁰

3. 2. 2. Vady vůle

Psychická neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti (kán. 1095, odst. 3)

Ve třetím odstavci kán. 1095 se hodnotí schopnost vůle reálně na sebe vzít závazky plynoucí z uzavření manželství, tedy podstatné manželské povinnosti. Jedná se zde o oblast afektivně volitivní (citově volní). Pro neplatnost manželství je stanoveno, že neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti vyplývá z psychických důvodů.

Psychická příčina musí existovat v okamžiku sňatku. Musí ovšem jít o neschopnost, nikoli pouze obtížnost, která musí předcházet manželskému souhlasu, musí být těžká nejen relativně, vůči konkrétnímu partnerovi, ale i objektivně a musí být jistá.²¹¹ Z právního hlediska je třeba posuzovat, nakolik příčina této neschopnosti je trvalá. Toto posouzení je opět záležitostí církevního soudu na základě znaleckého posudku. V posledních letech je s touto neschopností převzít podstatné manželské povinnosti stále více spojována emoční nezralost.

Emočně nezralá osobnost je charakterizována především neschopností vytvořit opravdové a zralé mezilidské vztahy. Charakteristickou vlastností emočně nezralé osoby je egocentrismus. Proto taková osoba není schopna opravdové lásky, není tedy schopna manželství v pravém slova smyslu. Egocentrismus působí neschopnost přijetí druhého člověka do svého života.²¹² Jako další příčiny neschopnosti převzít podstatné manželské povinnosti se uvádějí: homosexualita, bisexualita, sexuální anomálie, návykové závislosti, závažné afektivní poruchy, poruchy osobnosti zvláště asociálního

²⁰⁹ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 108.

²¹⁰ Srov. tamtéž, s. 109.

²¹¹ Srov. tamtéž, s. 110.

²¹² Srov. KUNČAR, Vojtěch. *Emoční nezralost*, s. 21-22.

charakteru.²¹³ Není rozhodující pouhá existence některé z těchto příčin, ale především jejich stupeň a dopad na manželský život.²¹⁴

Simulace souhlasu (kán. 1101)

To, co se děje v nitru člověka, nejsme schopni zahlédnout. To platí také o manželském souhlasu, na který usuzujeme z vnějších projevů. Nelze proto vyloučit, že v některých případech může dojít k nesouladu mezi vnějším projevem a vnitřním úkonem. Tento soulad se v Kodexu předpokládá, a proto je nutno prokazovat opak.²¹⁵ Simulace je chtěný nesoulad mezi vnějším projevem a vnitřním úkonem.

K této situaci může dojít například tehdy, když jeden z nupturientů chce absolvovat církevní sňatek, aby vyhověl svému partnerovi, ale přitom má vnitřní výhradu vůči povaze tohoto úkonu. Tato vnitřní výhrada je pozitivním úkolem vůle, tedy vědomou a chtěnou skutečností. Tento úkon vůle může být projevený navenek (explicitní), anebo neprojevený navenek (implicitní).

Simulaci lze rozdělit na úplnou a částečnou. Při simulaci úplné je cílem, pro který alespoň jeden nupturient koná sňatkový obřad, jiná skutečnost než manželství. Například se může jednat o získání občanství nebo majetkové výhody. Při simulaci částečné je sice cílem konání sňatkového obřadu uzavření manželství, ale přitom výhrada směřuje proti podstatné vlastnosti nebo podstatnému prvku manželství.²¹⁶

Simulace může být oboustranná, ale i jednostranná, o níž nemusí druhý nupturient vědět.²¹⁷ Tato vada souhlasu je častou příčinou neplatnosti manželství. „Implicitní vyloučení podstatné vlastnosti nebo podstatného prvku manželství lze prokázat z trvalého jednání před i po uzavření manželství, který jasně ukazuje na existenci vyloučení v okamžiku sňatku. Zde platí, že skutky vypovídají více a přesněji než slova samotná.“²¹⁸

Podmíněný souhlas (kán. 1102)

Manželský souhlas by neměl být vázán na naplnění dodatečné podmínky, přesto však v odůvodněných případech může být podmínka připojena. Jedná se o podmínku, která

²¹³ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 111.

²¹⁴ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 112.

²¹⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1101 § 1.

²¹⁶ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 113.

²¹⁷ Srov. tamtéž, s. 114.

²¹⁸ Srov. DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. 2. přepracované vydání. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, 2007, s. 120.

musí být spojena se samotným sňatkem a nupturient na její splnění váže svůj manželský souhlas, tedy i platnost manželství. Její nenaplnění působí neplatnost manželství. V současné době by zde mohla hrát svou roli i otázka plodnosti či neplodnosti nupturienta. Podmínka může být předchozí neboli do minulosti, k splnění této podmínky musí dojít před sňatkem.²¹⁹ Podmínka souběžná neboli do současnosti musí být splněna v okamžiku sňatku.

V případě podmínky do budoucnosti je manželství vždy neplatné bez ohledu na naplnění či nenaplnění podmínky. Pouze místní ordinář může schválit připojení podmínky do přítomnosti či minulosti. Pokud souhlas místního ordináře není vyžádán nebo osoba jedná v rozporu s jeho vyjádřením, vzniká nedovolené, nikoli však neplatné manželství.²²⁰ „Pro dokázání neplatnosti manželství je třeba prokázat: že byla při sňatku připojena podmínka; obsah této podmínky a její časový vztah k okamžiku sňatku; že tato podmínka byla do budoucnosti, nebo že v případě podmínky do minulosti či přítomnosti nebyla naplněna.“²²¹

Násilí nebo vážný strach (kán. 1103)

Manželství je neplatné, pokud je uzavřeno pod vlivem násilí nebo vážného strachu působeného zvenčí. Pod termínem násilí se obvykle rozumí fyzické násilí. Od fyzického násilí se odlišuje morální násilí, které spočívá v morálním nucení formou psychického nátlaku, hrozeb a podobných metod. Fyzické násilí je vždy proti vůli, morální násilí působí na vůli. Vůle je podrobena vážnému strachu, který působí, že člověk chce to, co by za jiných okolností nechtěl.²²² Pod termínem vážný strach se rozumí velmi závažný strach, který velmi omezuje, či dokonce vylučuje dobrovolnost úkonu.

Závažnost strachu je nutno posuzovat individuálně, především s ohledem na fyzické a psychické síly postiženého nupturienta. Strach působený zvenčí znamená obavu ze škody, kterou by způsobilo jednání jiné osoby, pokud by nedošlo ke sňatku; nejedná se tedy o vnitřní obavu. Tento strach může být působený i neúmyslně.²²³

Specifickým případem vážného strachu je timor reverentialis – strach z nepřízně osoby, vůči níž má nupturient velkou úctu a jejíž nepřítomnost by jej velmi citelně zasáhla. Tato situace může nastat například tehdy, vede-li ke svatbě nečekané těhotenství ženy.

²¹⁹ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 115.

²²⁰ Srov. tamtéž, s. 116.

²²¹ Tamtéž, s. 117.

²²² Srov. BENEŠ, Josef. *Vis vel metus – násilí a strach jako vada manželského souhlasu*, s. 268

[2014-07-23]. <http://cic.biskupstvi.cz/soubory/AI-MMIX_958-962.pdf>.

²²³ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 119.

O překážku násilí nebo vážného strachu se jedná tehdy, je-li nupturient nucen zvolit cestu sňatku, aby se násilí nebo strachu zbavil.²²⁴

Násilí nebo strach, který je působen, musí být takového druhu, že dotyčnému není ponecháno žádné jiné východisko, jak uniknout hrozbě či nucení, pouze vstup do manželství. Kdyby dotyčnému byla otevřena cesta k jinému řešení situace a on ji vědomě nevyužil, ačkoliv ji bez velkých obtíží užít mohl, je manželství platné.²²⁵ K neplatnosti manželství je třeba dokázat, že nupturient neměl jinou cestu k vysvobození se z násilí nebo vážného strachu, o níž by věděl a kterou by si mohl zvolit. Smyslem tohoto kánonu je chránit svobodu vůle lidské osoby.

3. 2. 3. Vady prezentace souhlasu

Vnější vyjádření vnitřního souhlasu (kán. 1104)

Je třeba, aby si oba nupturienti vzájemně vnějším způsobem vyjádřili manželský souhlas, a proto musí být oba osobně při sňatkovém obřadu fyzicky přítomni. Výjimku tvoří situace zastoupení nupturienta. Vnější vyjádření manželského souhlasu má význam nejen z pohledu právního, ale i z pohledu dogmatického. Jde o vnější znamení, kterým se působí udělení svátosti.²²⁶ Manželský souhlas si nupturienti předávají buď předepsanými slovy podle liturgického obřadu, anebo jiným rovnocenným znaméním v případě, že některý z nich nemůže trvale či aktuálně mluvit. Toto řešení je však nouzové.

Uzavření manželství prostřednictvím zástupce (kán. 1105)

Z vážných a opodstatněných důvodů je možné nahradit přítomnost nupturienta jeho zástupcem, který jeho jménem vyjadřuje manželský souhlas, jedná se o právní přítomnost. Zástupce musí být k tomuto úkonu speciálně pověřen. Ve zmocnění musí být jasně určen adresát manželského souhlasu.

Toto zmocnění musí dát nupturient, který nebude přítomen na sňatku, konkrétní osobě, která musí být ve zmocnění jasně identifikována.²²⁷ Zmocněnec musí svůj úkol vykonat osobně, nesmí tím dále pověřit jinou osobu. Formální stránku tohoto zmocnění je nutné náležitě upravit způsobem podle světského práva, anebo tak jak je stanoveno

²²⁴ Srov. tamtéž, s. 120.

²²⁵ Srov. BENEŠ, Josef. *Vis vel metus*, s. 271.

²²⁶ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 121.

²²⁷ Srov. tamtéž, s. 122.

v kán. 1105, § 2 a 3. K dovolení tohoto způsobu uzavření manželství je potřebný souhlas místního ordináře.²²⁸ České sekulární právo připouští zastoupení při sňatku za podmínek uvedených v § 9 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině, a v § 38 zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách.²²⁹

Z pohledu kanonického práva je na základě konsensuálního principu vzniku manželství nutné, aby v tomtéž okamžiku trval náležitý souhlas obou nupturientů. Pokud zmocnitel své zmocnění ještě před sňatkem odvolá nebo pokud upadne do stavu nedostatečného užívání rozumu, takže v okamžiku sňatku není schopen dát náležitý manželský souhlas, manželský svazek nevznikne, i když to není známo ani zástupci, ani druhému nupturientovi.

Uzavření manželství prostřednictvím tlumočnicka (kán. 1106)

Prostřednictvím tlumočnicka se manželství uzavírá tehdy, když je nutné při rozdílnosti jazyků zabezpečit, aby osoby, jejichž součinnost je nutná pro dodržení kanonické formy, to znamená oba nupturienti, svědci i oddávající, dostatečně porozuměli konanému obřadu.²³⁰ Posláním tlumočnicka je především zabezpečit, aby uvedené osoby bezpodmínečně porozuměli samotnému manželskému slibu. Jeho úkolem je tedy věrně přeložit jak otázky a odpovědi před manželským slibem, tak slib samotný.

Kanonické právo na osobu tlumočnicka neklade žádné kvalifikační požadavky, může jím být například někdo ze svědků nebo sám oddávající, nikdy však nupturient sám. Tlumočnick se musí pouze vyznačovat věrohodností, kterou je oprávněn posoudit farář místa sňatku. Jelikož zastává při vzájemném předávání manželského slibu pouze pomocnou roli, nepotřebuje ze strany nupturientů žádné pověření. „Neplatnost manželství by při uzavření manželství prostřednictvím tlumočnicka pramenila z faktu, že by tlumočnick překládal tak nesprávně, že by nedošlo k opravdovému vzájemnému vyjádření a přijetí souhlasu nebo by svědci či oddávající nebyli schopni posoudit, že se jednalo o úkon uzavření manželství a dosvědčit, že proběhl náležitě.“²³¹

²²⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1071.

²²⁹ Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 123.

²³⁰ Srov. tamtéž, s. 124.

²³¹ Srov. tamtéž, s. 125.

3. 3. Manželství neplatné pro vadu formy

V této části se odkazuji na druhou kapitolu své práce, kde jsem problematiku formy uzavření manželství blíže popsala. Dále jen shrnu několik podstatných skutečností.

Kanonická forma uzavření manželství je již po staletí kanonickým právem přesně stanovený způsob, jak má být manželství uzavřeno. V současné době ji stanoví kán. 1108, § 1. V církevním právu rozlišujeme řádnou formu, mimořádnou formu a tajnou formu. Při řádné formě se za běžných okolností vyžaduje dodržení všech obvyklých předpisů. Mimořádné formy je užito v nouzových okolnostech a předpisy jsou v tomto případě zmírněny. Tajné formy se užívá ve zcela výjimečných případech, kdy se vyžaduje naplnění přísnějších předpisů.

V případě sňatku uskutečněného řádnou formou se vyžaduje přítomnost nupturientů, popřípadě řádně pověřeného zástupce místo nupturienta. Dále přítomnost alespoň dvou svědků a přítomnost asistujícího, který má potřebné církevní pověření – jurisdikci.²³²

Manželství je tedy neplatné pro vadu formy, pokud snoubenci nedbají předepsané kanonické formy. Zde však v určených případech může místní ordinář udělit dispens, jinak Apoštolský stolec. Vada formy a tím neplatné manželství může též vzniknout pro nezpůsobilost svědků nebo asistujícího.²³³

I když bylo manželství uzavřeno neplatně z důvodu vylučující překážky nebo vadné formy, kanonické právo stanoví domněnku, že daný souhlas trvá, dokud není známo jeho odvolání.²³⁴ Jedná se o prostou právní domněnku, která připouští opačné důkazy. „Platnost či neplatnost manželství závisí na tom, jestli souhlas ve skutečnosti dosud existuje či nikoli. Když byl souhlas jednou dán, musí se jeho případné odvolání dokázat, a to svědectvím důvěryhodných svědků nebo okolnostmi, které by znemožnily užití právní domněnky. Zásada vyslovená v této normě umožňuje konvalidaci nebo sanaci neplatného manželství.“²³⁵

²³² Srov. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*, s. 127.

²³³ Srov. tamtéž, s. 157.

²³⁴ Srov. CIC 1983, kán. 1107.

²³⁵ PALLA, Jiří. *Manželský souhlas*, s. 97.

4. Způsoby zplatnění manželství

Pokud se dodatečně zjistí, že manželství, v němž byl alespoň jeden z manželů katolického vyznání, bylo uzavřeno neplatně, je nutné tuto situaci z hlediska kanonického práva napravit, to znamená neplatné manželství zplatnit. Existují dva způsoby zplatnění manželství a těmi jsou prosté zplatnění – *convalidatio simplex* a zplatnění v základu – *sanatio in radice*.

4. 1. Prosté zplatnění – *convalidatio simplex* (kán. 1156–1160)

Kánony 1156 až 1160 současného Kodexu obsahují texty týkající se zplatnění manželství, která jsou neplatná z důvodu vylučující překážky, vady souhlasu i kanonické formy. V důsledku vadného souhlasu stran sice může vzniknout smysluplný a obohacující lidský vztah, ale následkem není platné manželství.²³⁶ Aby mohlo být neplatně uzavřené manželství konvalidováno, musí dojít k odstranění překážky nebo příčiny, která způsobila neplatnost a k obnovení manželského souhlasu. Způsob prostého zplatnění manželství se mění podle toho, co bylo příčinou neplatnosti manželství.²³⁷ Uvedená materie v podstatě není rozdílná v právu katolické církve západního obřadu a východních obřadů.

K uvedené formě zplatnění není nutný zásah kompetentní autority. Výjimkou jsou případy, kdy je nutné udělení dispense. Může se například jednat i o situaci, kdy je nutné zmocnění k asistenci sňatku, pokud musí být souhlas projeven veřejně, podle kanonické formy. Při prostém zplatnění vzniká nový právní akt, který byl původně vykonán neplatně. Předpokladem vzniku platného manželství je tedy obnovení souhlasu obou stran, popřípadě nové uzavření manželství podle kanonické formy.²³⁸ Podle kán. 1157 tedy platné manželství vzniká, když dojde k obnově manželského souhlasu novým úkonem vůle zaměřeným k manželství, o němž obnovující věděl nebo se domníval, že nebylo platné od počátku.

²³⁶ Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*. New York: Paulist Press, 2000, s. 1378.

²³⁷ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, 1. vydání. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990, s. 76.

²³⁸ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve. *Revue církevního práva: Church law review*. 2005, roč. 30, č. 1, s. 27.

4. 1. 1. Zplatnění manželství při manželské překážce

Jednou z příčin neplatnosti manželství tedy může být manželská překážka. Aby mohlo být takto neplatné manželství konvalidováno, musí překážka pominout, nebo být dispensována. Dále kanonické právo vyžaduje, aby souhlas obnovila alespoň strana vědomá si překážky.²³⁹

Pominutí překážky může vzniknout buď samo od sebe, to může nastat například dosažením předepsaného věku k uzavření platného manželství, nebo úmrtím partnera ve vztahu k manželskému poutu. Také může překážka pominout například přijetím křtu u manželství katolíka s nepokřtěnou osobou, to znamená vůlí partnerů. Dalším způsobem zániku překážky je udělení legitimní dispense, nebo zrušení překážky zákonodárcem.²⁴⁰ „Samo zrušení překážky zákonem nezplatňuje manželství *ex se*, neboť bylo uzavíráno v době, kdy překážka platila. Je proto nutné obnovit manželský souhlas, nebo udělit sanaci, jak uvádí odpověď papežské interpretační komise z 2.–3. června 1918.“

Může však nastat situace, že obnovení souhlasu není z nějakého důvodu možné, zde se pak otevírá prostor k použití sanace, což je mimořádný způsob zplatnění manželství. Jestliže manželský souhlas obnovuje jen jeden partner, musí u druhé strany souhlas stále trvat. Toto se právně předpokládá, pokud není známo odvolání souhlasu.²⁴¹ Existují-li pochybnosti o neplatnosti manželství, je možné souhlas obnovit i podmíněčně. Obnovu manželského souhlasu vyžaduje kanonické právo k platnosti konvalidace i tehdy, když obě strany souhlas při uzavření manželství daly a ani později jej neodvolaly.²⁴²

Překážka, která je příčinou neplatnosti manželství, může být veřejná a to jednak v tom smyslu, že může být dokázána na veřejném fóru anebo je skutečně veřejně známá.²⁴³ V případě, kdy se jedná o překážku veřejnou, obnovují souhlas obě strany veřejně, to znamená kanonickou formou. Zde je však také nutné respektovat možnost udělení dispense od kanonické formy.²⁴⁴ Při obnoveném vyjádření manželského souhlasu se nevyžaduje zachování plné liturgické formy. Ordinář, který uděluje dispens od překážky, musí rovněž stanovit způsob, jakým má být manželský souhlas obnoven,

²³⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1156, § 1.

²⁴⁰ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 28.

²⁴¹ Srov. CIC 1983, kán. 1107.

²⁴² Srov. CIC 1983, kán. 1156, § 2.

²⁴³ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 28.

²⁴⁴ Srov. CIC 1983, kán. 1158, § 1.

a to s ohledem na skutečnost, jak dalece je okolí známa neplatnost daného manželství.²⁴⁵

Požadavek na obnovení souhlasu může představovat pastorační problémy při konvalidaci smíšených manželství neplatných z důvodu překážky. V těchto případech si je nekatolická strana vědoma předmětné skutečnosti, ale její právní důsledek neuznává. Například nekatolík byl před nynějším manželstvím s katolickou stranou ženatý, ale upřímně věří, že jeho současné manželství je platné, jelikož civilním rozvodem byla odstraněna předchozí vazba. Jestliže však neuznává neplatnost nynějšího manželství, nemůže být schopen obnovit souhlas novým úkonem vůle. K těmto situacím je třeba přistupovat s velkou pastorační citlivostí.²⁴⁶

Zatímco nekatolíci, kteří jsou si vědomi překážky, musí obnovit svůj souhlas při konvalidaci manželství s katolíky, dva manželé nekatolíci souhlas neobnovují. Tato manželství jsou konvalidována trváním souhlasu po zániku překážky. Takže když manželství dvou nekatolíků je neplatné z důvodu překážky předchozího pouta, manželství je konvalidováno pokračujícím souhlasem po smrti prvního manžela dotyčné strany.²⁴⁷

Pokud se manželská překážka nedá dokázat na veřejném fóru nebo není fakticky veřejně známá, jedná se o překážku tajnou. Zde stačí, aby byl obnoven manželský souhlas soukromě a tajně, tedy bez předepsané kanonické formy, a to stranou, která si je překážky vědoma, přičemž musí souhlas druhé strany trvat, nebo oběma stranami, je-li překážka známa oběma stranám.²⁴⁸ V tomto případě není nutná účast úředního svědka nebo dalších svědků. Po odstranění překážky proto stačí, aby muž a žena jakýmkoliv způsobem vyjádřili, že spolu chtějí žít v manželském svazku. „Vnější vyjádření souhlasu může být uskutečněno dokonce i nepřímou, například dobrovolným manželským stykem.“²⁴⁹

Jestliže druhá strana o manželské překážce neví, nevyžaduje se, aby o ní byla partnerem informována, mohlo by to mít v některých případech škodlivé následky pro dané manželství. Obnovení souhlasu v tomto případě postačí pouze vnitřní. Předpokládá

²⁴⁵ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 77.

²⁴⁶ Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1382.

²⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 1381.

²⁴⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1158, § 2.

²⁴⁹ POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 77.

se, jak již bylo výše uvedeno, existence souhlasu druhé strany, jestliže nebyla výslovně odvolána.²⁵⁰

Kritériem k rozlišení mezi veřejnou a tajnou překážkou není fakt rozhlášení, ale možnost, jak právně lze tuto skutečnost dokázat. Rozhlášení faktu se nazývá virtuálně veřejné.²⁵¹ „V žádosti o dispens od tajných překážek se uvádějí pouze fiktivní jména. Tuto žádost zasílá farář nebo zpovědník přímo na Apoštolskou penitenciárii. U nás je lépe zaslat žádost na adresu místního ordináře, jen když se tím neporuší tajemství. Taková situace nenastává často. Může se stát při příležitosti svaté zpovědi, že se některý z manželů zpovídá, že zavinil neplatné uzavření manželství.“²⁵²

4. 1. 2. Zplatnění manželství při vadě manželského souhlasu

Manželský souhlas je účinnou a formální příčinou vzniku manželství a žádná lidská moc jej nemůže nahradit.²⁵³ Není-li manželský souhlas mužem a ženou vzájemně vyjádřen, manželský svazek nevznikne. „Z přirozeného práva se tedy vyžaduje trvání manželského souhlasu, který ani církev, ani jiná lidská autorita nemůže doplnit.“²⁵⁴ Příčinou neplatnosti manželství může být například zdánlivý (simulovaný) souhlas nebo souhlas, který byl vynucen násilím nebo je právně neúčinný pro omyl a podobně.²⁵⁵

Pokud je shledána vada v manželském souhlasu nebo souhlas chybí, je nutné po odstranění příčiny buď souhlas dát znovu, nebo obnovit stranou, která ho nedala. Jestliže tedy vzniklo neplatné manželství pro vadu souhlasu, doplňuje jej strana, jejíž souhlas chyběl, u druhé strany musí souhlas stále trvat. Zde se opět předpokládá, že jednou daný souhlas trvá, a to do doby, než se prokáže opak. Pokud byl dřívější souhlas právně neúčinný, zplatnění nastupuje, až když je nový souhlas prostý od vady, která zapříčinila jeho neúčinnost.²⁵⁶ Pokud je vada souhlasu prokazatelná, musí být souhlas obnoven kanonickou formou.²⁵⁷ Plná liturgická forma však není nutná.

Manželství je institucí, která má veřejný i sociální rozměr, jeho existenci je tedy nutné prokazovat. V případě, že vada souhlasu je neprokazatelná, postačí vyjádření souhlasu soukromě a tajně,²⁵⁸ což znamená, že k němu není nutná přítomnost ani faráře,

²⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 78.

²⁵¹ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 29.

²⁵² POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 78.

²⁵³ Srov. CIC 1983, kán. 1057, § 1.

²⁵⁴ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 29.

²⁵⁵ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 78.

²⁵⁶ Srov. tamtéž.

²⁵⁷ Srov. CIC 1983, kán. 1159, § 3.

²⁵⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1159, § 2.

ani svědků. Při tajně daném souhlasu není nikdo přítomen.²⁵⁹ Jak v případě prostého zplatnění, tak zplatnění v základu musí jít o úmysl uzavřít opravdové manželství. Nemohou být tedy zplatněna manželství uzavíraná například pouze ze zjištěných důvodů, z důvodů sociálních, nebo s úmyslem žít pouze sexuálně.²⁶⁰

Na jedné straně člověk neznalý vad souhlasu a následné neplatnosti manželství má malou motivaci dát skutečný souhlas. I když se právně nepředpokládá neznalost nebo omyl týkající se zákona nebo skutečností týkajících se vlastní osoby,²⁶¹ problematika vad souhlasu je tak složitá, že většinou jsou lidé neznalí právních účinků jejich vadného souhlasu. Důkazy o manželské lásce a spokojenosti lze však chápat jako pokračování a potvrzení souhlasu.

Na druhou stranu zkušenost spokojeného svazku může motivovat osobu nahradit původně vadný souhlas skutečným a platným souhlasem. Například osoba, která uzavřela neplatné manželství z důvodu pozitivního záměru proti dobru potomstva, může svůj názor později změnit a dát platný manželský souhlas tím, že se rozhodne pro plození a výchovu dětí.²⁶²

4. 1. 3. Zplatnění manželství při vadě formy

Vada formy může mít z hlediska kanonického práva dvojí podobu. V užším slova smyslu se vztahuje k absenci některého základního prvku nezbytného k platnému uzavření manželství podle kanonické formy. Například může jít o neschopnost účastnit se uzavření manželství ze strany oficiálního svědka církve. V širším slova smyslu se pak jedná o úplné nedodržení kanonické formy. To například znamená, že katolík, který je vázán uzavřít manželství kanonickou formou, uzavře sňatek nekanonickým způsobem před civilní autoritou.²⁶³

Pokud se jedná o nedostatek kanonické formy, který lze veřejně prokázat, potom se vyžaduje, aby manželství bylo ke zplatnění znovu uzavřeno kanonickou formou.²⁶⁴ Například tedy může být okolí známo, že domnělí manželé neměli svatbu v kostele. Zůstává však zde možnost udělit dispens od formy v případě smíšených manželství.²⁶⁵ Text kán. 1127 § 2 Kodexu kanonického práva z roku 1983 stanoví, aby v případě

²⁵⁹ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 30.

²⁶⁰ Srov. tamtéž.

²⁶¹ Srov. CIC 1983, kán 15, § 2.

²⁶² Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1383.

²⁶³ Srov. tamtéž, s. 1385.

²⁶⁴ Srov. CIC 1983, kán 1160.

²⁶⁵ Srov. CIC 1983, kán 1127, § 2.

udělení dispense od kanonické formy u smíšených manželství mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem, bylo manželství k platnosti uzavřeno veřejnou formou.

Může nastat situace, kdy nedostatek týkající se formy má svůj původ v provinění úředního svědka a stranám není znám, například sezdával dříve, než kanonicky převzal farnost nebo neměl vyžadovanou delegaci. V takovém případě není správné o této věci informovat manžele a žádat je, aby manželství zplatnili obnovením kanonické formy uzavření manželství, ale má být použito nápravy v základu (*sanatio in radice*).²⁶⁶ Při sňatku tedy byla použita předepsaná kanonická forma, ale nebyly splněny všechny podmínky k platnému uzavření manželství, následkem této skutečnosti tak vznikl defekt formy.

V minulosti byl mezi kanonisty rozšířen názor, že manželství neplatné pro vadu formy v užším slova smyslu má zdání skutečného manželství, ale manželství neplatné pro vadu formy v širším slova smyslu nikoliv. Jestliže katolík uzavřel sňatek před civilní autoritou, tedy ne kanonickou formou, svazek byl považován za pouhý ekvivalent konkubinátu. Tyto svazky pak nebyly předmětem konvalidace v pravém slova smyslu.

Nicméně Jan Pavel II. trval na tom, že civilní sňatky katolíků nelze jednoduše ztotožnit s pouhým konkubinátem. Jejich situace nemůže být přirovnána ke skutečnosti, kdy dva lidé spolu prostě žijí bez jakéhokoliv závazku, protože v tomto případě je zde alespoň určitý veřejný závazek k řádné a stabilní formě života. Tím, že hledají veřejné uznání svého svazku ze strany státu, takové páry ukazují, že jsou připraveny přijmout nejen svá práva, ale také povinnosti. Navíc církev dlouhodobou praxí udělování sanace občanských sňatků katolíků naznačuje, že tyto svazky jsou něčím víc než jen pouhým konkubinátem.²⁶⁷

4. 2. Zplatnění v základu – *sanatio in radice* (kán. 1161–1165)

Latinský výraz „*sanatio in radice*“ můžeme překládat jako „náprava manželství v základu“, „uzdravení v kořeni“ nebo „zplatnění manželství od jeho počátku“. Sanaci také můžeme označit výrazem „mimořádné zplatnění“ na rozdíl od výrazu konvalidace,

²⁶⁶ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 79.

²⁶⁷ Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1385.

kteřá je řádným způsobem zplatnění.²⁶⁸ V případě konvalidace manželství jsou v Kodexu kanonického práva z roku 1983 popsány pouze požadavky a způsob jejího uskutečnění, není zde však definice tohoto termínu. Naproti tomu sanace je v kán. 1161, § 1 definována jako úkon zplataující neplatné manželství bez obnovení souhlasu provedený příslušným představeným. Je zde též zdůrazněna retroaktivita kanonických účinků. Při sanaci tedy není vyžadována obnova manželského souhlasu. Manželství mimořádně zplatauje příslušná autorita.

Zplataění v základu v sobě zahrnuje vlastní úkon vykonaný kompetentní autoritou a dispens od obnovení manželského souhlasu navenek, dále dispens od překážky, jestliže taková překážka existuje, a také od kanonické formy, jestliže nebyla zachována a působí zpětnou platnost kanonických účinků do minulosti.²⁶⁹ Závažným účinkem sanace je rovněž plná legitimita dětí zplozených ve fiktivním manželství.²⁷⁰ Zplataění manželství v základu se smí udělit jen tehdy, když je pravděpodobné, že strany chtějí setrvat v manželském soužití a jejich souhlas stále trvá.²⁷¹

Manželství se tedy stává platným od okamžiku udělení milosti (ex nunc) a jeho účinky se posouvají tzv. právní fikcí do doby uzavření fiktivního manželství (ex tunc), tedy k počátku, pokud v udělení není výslovně stanoveno něco jiného.²⁷² Výjimku tvoří případy, kdy manželský souhlas na počátku chyběl, ale později byl doplněn. V těchto případech je možné manželství sanovat, ale s účinkem od okamžiku daného souhlasu.²⁷³ Neplatná manželství z důvodů existence překážky práva přirozeného nebo božského pozitivního mohou být sanována až po pominutí této překážky.²⁷⁴

Církev používá zplataění v základu v případech, kdy pro zvláštní těžkosti nelze provést konvalidaci. V případě prostého zplataění manželství neplatného z důvodu vady souhlasu, kterou nelze prokázat v externím fóru, se od osoby odpovědné za tuto vadu pouze vyžaduje obnovení souhlasu soukromě a tajně.²⁷⁵ Sanace se jen zřídka, pokud vůbec, používá ke zplataění těchto manželství. V takových případech by byl zásah církevní autority nadbytečný. Nicméně při sanaci manželství neplatného pro vadu souhlasu, která může být ověřena v externím fóru, kdy jedna strana odmítne dát souhlas

²⁶⁸ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 79.

²⁶⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1161, § 1.

²⁷⁰ Srov. SVOBODA, Jiří. *Zplataění manželství v právu Katolické církve*, s. 32.

²⁷¹ Srov. CIC 1983, kán. 1161, § 3.

²⁷² Srov. CIC 1983, kán. 1161, § 2.

²⁷³ Srov. CIC 1983, kán. 1162, § 2.

²⁷⁴ Srov. CIC 1983, kán. 1163, § 2.

²⁷⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1159, § 2.

kanonickou formou, je třeba dbát, aby se důsledně zjistilo, že odmítnutí strany k obnovení souhlasu neznamená zrušení jejího původního souhlasu.²⁷⁶

Jelikož manželský souhlas, který není nahraditelný žádnou lidskou mocí, tvoří základ, nebo-li kořen manželství, dispensuje církev v podstatě tímto mechanismem všechny chybějící prvky manželství pouze za předpokladu trvání jeho konstitutivního prvku, tedy souhlasu.²⁷⁷ Pokud manželský souhlas od počátku chyběl u jedné nebo obou stran nebo souhlas, který byl původně dán, byl později odvolán, manželství nelze sanovat.

Manželský souhlas v případě sanace musí být účinný přirozeně, i když právně tomu tak není.²⁷⁸ U některých manželství je přirozené trvání manželského souhlasu diskutabilní. Jedná se například o manželství, která procházejí delší dobu krizí. Zde je nutné, aby duchovní správci byli k doporučení sanace velice opatrní. Následkem by totiž mohla být neplatnost udělené sanace.²⁷⁹

4. 2. 1. Pravomoc k udělování sanace

Udělovat zplnění manželství v základu náleží z hlediska principu Apoštolskému stolci,²⁸⁰ na který je možno obrátit se přímo, a sice pro případy svědomí (*forum internum*) na Apoštolskou penitenciárii; pro případy vnější (*forum externum*) na Kongregaci pro svátosti, s přihlédnutím ke Kongregaci pro nauku víry, eventuálně ke Kongregaci pro východní církve, pokud se jedná o východní katolické církve.²⁸¹

Z hlediska partikulárních církví náleží udělování sanace diecéznímu biskupu²⁸² a jemu naroveň postaveným, například územnímu prelátovi, územnímu opatovi, apoštolskému vikáři, apoštolskému prefektovi a apoštolskému administrátorovi natrvalo zřízené administratury podle dikce kán. 368 Kodexu kanonického práva z roku 1983. Generální a biskupský vikář může sanaci provést pouze se zvláštním pověřením diecézního biskupa.²⁸³

²⁷⁶ Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1389.

²⁷⁷ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplnění manželství v právu Katolické církve, s. 31.

²⁷⁸ Srov. tamtéž.

²⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 32.

²⁸⁰ Srov. CIC 1983, kán. 1165, § 1.

²⁸¹ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplnění manželství v právu Katolické církve, s. 32.

²⁸² Srov. CIC 1983, kán. 1165, § 2.

²⁸³ Srov. CIC 1983, kán. 134, § 3.

V nebezpečí smrti, kdy není možnost se obrátit na místního ordináře,²⁸⁴ a také v případech, kdy se odhalí překážka, až když je vše připraveno ke sňatku a manželství nelze bez důvodného nebezpečí škody odložit až do doby obdržení dispense,²⁸⁵ se oprávnění k sanaci vztahuje též na faráře, dále na řádně zmocněného posvátného služebníka, jak kněze či jáhna oddávající dle kán. 1116, § 2 současného Kodexu, či zpovědníka.

Aplikace oprávnění zplatnit manželství se týká výlučně případů popsaných v kán. 1079 a 1080, tedy v nebezpečí smrti, či nelze-li se obrátit na místního ordináře, čímž se rozumí nemožnost písemného styku; telefonický, faxový kontakt není zatím právně relevantní. Poněvadž kán. 1180, § 2 nerozlišuje mezi zplatněním prostým a v základu, obsahuje oba způsoby. Kán. 1165, § 2 ukládá diecéznímu biskupu jistá omezení při udělení zplatnění v základu, což analogicky platí i pro zplatnění nižší autoritou.

4. 2. 1. 1. Sanace udělovaná diecézním biskupem

Diecézní biskup může sanovat manželství pouze v jednotlivých případech dekretem pro jednotlivá manželství, a to dokonce i tehdy, jestliže v témže manželství se nachází i více důvodů k neplatnosti, to znamená, že v něm existuje více překážek nebo i defekt kanonické formy. Generální dekret v té věci je vyhrazen Apoštolskému stolci. Při zkoumání případu nutno vzít v úvahu, zda-li přirozený manželský souhlas trvá, navíc pak, zdali existuje spravedlivá příčina k udělení.²⁸⁶

Diecézní biskup může sanovat po splnění podmínek, o kterých se pojednává v kán. 1125 ohledně zplatnění smíšeného manželství.²⁸⁷ Mínil se tu zřejmě i sňatek katolíka s nepokřtěným. Kán. 1125 stanoví podmínky, které je třeba splnit při uzavírání smíšených manželství, to znamená postarat se o zabezpečení dobra víry strany katolické a pokřtění a vychování dětí podle učení katolické církve.²⁸⁸

Chce-li diecézní biskup provést sanaci partnerů, kteří o ni nepožádali, a tím samým o jejím udělení partneri nevědí, což může nastat v případě fiktivního manželství, kde pouze farář ví o vadě a navíc domnělí manželé žijí v harmonickém svazku, musí mít diecézní biskup pro udělení vážnou, nikoliv pouze spravedlivou příčinu, která je

²⁸⁴ Srov. CIC 1983, kán. 1079, § 2.

²⁸⁵ Srov. CIC 1983, kán. 1080, § 1-2.

²⁸⁶ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 33.

²⁸⁷ Srov. CIC 1983, kán. 1165, § 2.

²⁸⁸ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 81.

k platnosti udělení.²⁸⁹ V pochybnosti o dostatečnosti důvodu sanace je udělení platné i dovolené.²⁹⁰

4. 2. 1. 2. Sanace udělovaná Apoštolským stolcem

Pravomoc diecézního biskupa je omezena v případech, kdy je příčinou neplatnosti manželství překážka, od které je dispens vyhrazena Apoštolskému stolci. Podle kán. 1078 § 2 je Apoštolskému stolci rezervována dispens od překážky vzniklé ze svěcení (jáhenské, kněžské, biskupské) nebo z veřejného věčného slibu čistoty, který byl složen v řeholní společnosti²⁹¹ papežského práva, netýká se tedy institutů práva diecézního a posvátných závazků, které nemají charakter slibu veřejného a trvalého a dále od překážky zločinu, o kterém pojednává text kán. 1090. Apoštolský stolec taktéž uděluje zplatnění v základu, jestliže se jedná o překážku práva přirozeného nebo práva pozitivního božského, která již pominula.²⁹²

Z hlediska práva přirozeného se může jednat například o překážku impotence. Tato překážka může pominout v některých případech po operaci nebo jiným lékařským zákrokem. Z hlediska práva božského pozitivního sem řadíme například překážku manželského pouta.²⁹³ Tato překážka zaniká smrtí prvního manžela nebo prohlášením prvního manželství církevním soudem za neplatně uzavřené.²⁹⁴

Kán. 1078 v § 3 uvádí, že se nikdy neuděluje dispens od pokrevního příbuzenství v přímé linii nebo ve druhém stupni boční linie. Pokud se jedná o překážku přímé linie v jakémkoliv stupni, jde nepochybně o překážku práva přirozeného. Pokud jde o druhý stupeň boční linie, někteří autoři jsou názoru, že tato překážka je práva církevního, neboť ve výjimečných případech ji zde Apoštolský stolec uděluje.²⁹⁵

V textu koncilního dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*²⁹⁶ je ukotvena skutečnost, že diecézní biskupové jsou oprávněni ve zvláštních případech dispensovat věřící od obecného církevního zákona, pokud si však nejvyšší církevní autorita něco zvlášť nevyhradí. Dále se pak můžeme dočíst, že papež Pavel VI. v motu

²⁸⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1164.

²⁹⁰ Srov. CIC 1983, kán. 90, § 2., Revue 33.

²⁹¹ Srov. CIC 1983, kán. 1088.

²⁹² Srov. CIC 1983, kán. 1165, § 2.

²⁹³ Srov. CIC 1983, kán. 1085, § 1.

²⁹⁴ Srov. BEAL, John P – CORIDEN, James A – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1390.

²⁹⁵ Srov. CASTAÑO, Jose F., *Dispensa dagli impedimenti e dalla formacanonica nell'attuale Codice di diritto canonico*, v *Angelicum* 70 (1985), s. 383–384.

²⁹⁶ *Christus Dominus* čl.8b.

proprio De Episcoporum muneribus²⁹⁷ vyhradil Apoštolskému stolci sanaci neplatných manželství pro překážky práva přirozeného a božského, které již pominuly.

Zplatnění manželství (konvalidace nebo sanace) pro vnější obor musí být zaznamenáno v knize oddaných a křestních matrikách.²⁹⁸ Zplatnění, které bylo uskutečněno pro obor vnitřní mimosvátostný, je pak zaznamenáno v knihách uchovávaných v tajném archivu kurie.²⁹⁹ Nikde se nezapisuje zplatnění manželství v oboru svátostném, z důvodu neporušit zpovědní tajemství.³⁰⁰

Vnější obor (forum externum) se z hlediska jurisdikční moci týká oblasti veřejných vztahů, včetně působení kanonického práva, a náležejí do něj věci jak sporné, tak i nesporné. Akty v rámci fora externa mají účinky i navenek církve. Naproti tomu vnitřní obor (forum internum) je oborem svědomí a jeho akty mají účinky pouze uvnitř oboru a pro ochranu intimity duchovního života křesťanů mají zůstat veřejnosti utajeny. Vnitřní obor dále zahrnuje obor svátostný (forum internum sacramentale), který je absolutně tajný, udělený v rámci svátosti smíření, a obor nesusvátostný (forum internum extrasacramentale), který není udělen v rámci svátosti smíření, a i když je tajný, je jeho provedení dokazatelné.³⁰¹

4. 2. 2. Sanace v různých manželských situacích

V lidském životě existuje mnoho různých situací vztahujících se ke zplatnění manželství. Některé bych zde chtěla nastínit. V prvním případě jde o manželství uzavřené před tváří církve, které je však neplatné pro existující manželskou překážku, o níž manželé nevědí. S touto skutečností je obeznámen pouze farář, který by samozřejmě měl na ni partnery upozornit a doporučit zplatnění. Pokud by nastala situace, že ze zveřejnění jejich situace by mohla nastat pro farnost duchovní škoda či pohoršení, nebo farář ví, že manželství není harmonické a existuje vážné nebezpečí jeho zhroucení, nelze v tomto případě žádat udělení zplatnění v základu, při kterém manželský souhlas musí trvat.

Farář tedy, po zvážení všech okolností, může o věci pomlčet, ponechat manželství domnělé (putativní) v dobré víře a vyčkat změnu okolností, až bude možné napravit

²⁹⁷ De Episcoporum muneribus (IX, 18, b) Pavla VI., June 15, 1966.

²⁹⁸ Srov. CIC 1983, kán. 1123.

²⁹⁹ Srov. CIC 1983, kán. 1082.

³⁰⁰ Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 81.

³⁰¹ Srov. SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve, s. 32.

trvající stav. Jde o jakési východisko z nouze charakteru praktického, zasahujícího spíše oblast morální teologie a svědomí.

Další příklad se vztahuje k manželství starších manželů, kteří uzavřeli neplatné manželství před mnoha lety, jehož neplatnost rovněž není známa. Konvalidaci leckdy provést nelze, rozchod manželů je prakticky vnitřně nemožný a je i nebezpečí nežádoucího podivu.³⁰² V praxi někdy nelze otevřít ani proces před církevním soudem z důvodů důkazní tísně, kdy se může jednat například o úmrtí nebo selhání paměti důležitých svědků, ztrátu důležitých dokumentů prokazujících žalovaný důvod a podobně. V takovém případě je možno, po vážném rozhovoru s partnery, putativní manželství ponechat s tím, že manželé nebudou užívat manželského práva. Tato možnost je velice choulostivá, individuální, a jistě vyžaduje někdy i značnou míru osobní kázně a snahu k odříkání, k němuž je nutno přistupovat s duchem hluboké víry.³⁰³

Někdo se také může ptát, zda je možné udělit zplnění v základu v případě, kdy obě nebo respektive jedna strana zemřela. Ohledně této problematiky neexistuje mezi autory shoda. Jedni jsou pro, jiní pochybují a další jsou proti. Ani mezi odborníky neexistuje názorová shoda ke zplnění manželství v případě, kdy jedna strana dala platný manželský souhlas, ale následně u ní došlo ke ztrátě užívání rozumu.³⁰⁴

Z praxe římské kurie vyplývá, že mimořádné zplnění se užívá, když není možno strany získat pro obnovení manželského souhlasu. Stačí, že není ochotna obnovit souhlas jedna ze stran. Také má mimořádné zplnění své oprávnění při obecném zplatňování manželství v diecézi, církevní provincii nebo státu, jestliže by řádné zplatňování činilo potíže. Sanace je třeba použít také tehdy, jestliže neplatnost manželství zavinił představitel církevní hierarchie, například vinou asistujícího kněze. Tím se předejde pohoršení, které by mohlo vzniknout, kdyby věřící poznali, že si kněz neplnil řádně své povinnosti.³⁰⁵

³⁰² Srov. tamtéž, s. 35.

³⁰³ Srov. tamtéž.

³⁰⁴ Srov. DUDA, Ján. *Katolické manželské právo*, s. 130.

³⁰⁵ POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 80.

4. 3. Zplatnění manželství v historii

Co se týká prostého zplatnění, církve se už dlouho pokoušela řešit problém neplatných manželství, kde manželská překážka zanikla nebo byla odstraněna, koherentní disciplína upravující nápravu těchto manželství se však objevila relativně nedávno.³⁰⁶ Počátky institutu sanace manželství jsou zahaleny v mlhách dějin. Podnětem byla touha po legitimitě dětí narozených v neplatně uzavřených manželstvích, které mnohdy pro své postavení utrpěly vážné civilní a církevní postižení.³⁰⁷

Během prvního křesťanského tisíciletí se konal roku 506 koncil v Agde, který povolil některým párům, které vstoupily do manželství v rámci zakázaných stupňů příbuznosti a afinity, aby nadále spolu mohly žít jako manžel a manželka. Někteří vidí v tomto koncilním rozhodnutí počátek církevní moci upustit od manželských překážek a následně konvalidovat manželství bez nutnosti obnovování souhlasu.³⁰⁸

Generální udělení sanace neplatného manželství je poprvé naznačeno ve třicátém kánonu koncilu v Epaonu roku 517, který následně rozvádí i desátý kánon koncilu III. orleánského roku 538, jež hovoří o manželství uzavřených v zakázaném stupni. Tato manželství byla uzavřena z neznalosti zákona církve, ale v dobré vůli. Udělená dispens se podobala dnešní sanaci. Důsledkem bylo, že se kontrahenti rozejít nemuseli. Jestliže však manželství bylo uzavřeno lstivým způsobem opovrhujícím zákonem, sanace udělena nebyla.³⁰⁹

První případ konvalidace manželství údajně udělil papež Sergius III. byzantskému císaři Lvovi VI., zvanému Moudrý. Ten uzavřel proti právu řecké církve manželství ve čtvrtém stupni příbuzenství. Papež Bonifác VIII. kolem r. 1301 sanoval jako první manželství královny Marie a zemřelého kastilského krále Sancha IV., které bylo neplatné pro překážku příbuzenství ve třetím stupni.

Ze sanačních principů v komentáři k padesáté reguli *Regulae Cancellariae Apostolicae* autora J. B. Riganti vyplývá, že nelze sanovat neplatné manželství pro překážku práva božského a přirozeného, ale pouze pro překážku práva ryze

³⁰⁶ Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1380.

³⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 1378.

³⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 1380.

³⁰⁹ Srov. SVOBODA, Jiří. *Zplatnění manželství v právu Katolické církve*, s. 8.

církevního, pak platí papežská sanace všude. Děti ze sanovaného manželství jsou pokládány za legitimní a sanace je retroaktivní k době uzavírání manželství.

V nejnaléhavějších případech papež sanuje i manželství, v nichž jeden z manželů zemřel.³¹⁰ Z důvodů vhodnosti, pokoje mezi královstvími a katolické víry sanoval papež Klement V. manželství Jakuba, syna aragonského krále Jakuba II., a Eleonory, dcery kastilského krále, kteří byli ve vztahu příbuzenství 2. – 3. stupně. Dále také tento papež udělil sanaci Karlu IV. a Blance Burgundské a legitimoval jejich děti.³¹¹

Tridentský koncil potvrdil nerozlučitelnost manželství, jeho svátostnost a právo církve stanovit manželské překážky. Také se snažil snížit počet výjimek udělených povolení nebo potvrzení sňatků uzavřených v zakázaném stupni. Pouze těm, kteří vstoupili do manželství pravděpodobně z neznalosti existence překážky, měla být poskytnuta výjimka se zpětnou účinností.

Trident však neříká nic o obnovení souhlasu jako podmínky pro platnost manželství v těchto případech.³¹² V období po Tridentském koncilu se tvrdá hranice udělování dispense od zneplatňujících překážek brzy zmírnila, jelikož církev chtěla zabránit odlivu věřících k protestantským církvím. Nicméně klauzule „po obnovení souhlasu“ byla běžně přidávána k reskriptu Svatého stolce. Požadavek obnovení souhlasu k platnosti manželství se stal pevnou součástí římské kuriální praxe. Do církevního zákona byla tato skutečnost zakotvena až v roce 1917.³¹³

Pro pražskou arcidiecézi je zajímavý případ předložený papeži Klementu XI. dne 13. 7. 1720 prostřednictvím Kongregace koncilu. Jedná se o žádost šlechtice Viléma Jaroslava Graisfenfelse z Pilsenburgu, který po čtyřiceti letech putativního manželství s ženou Ludmilou žádá o legitimaci tří synů a také o sanaci manželství, neboť se synové nemohli ujmout dědictví z důvodů nemanželského původu a Ludmila je považována za jeho legitimní manželku. Uvádí, že sňatek byl uzavřen bezelstně před cizím knězem.

Pražský arcibiskup František Ferdinand Khünburg však sděluje, že žádného kněze takového jména nezná a sňatku se nezúčastnili ani žádní svědkové. Manželství tedy žádnou formou uzavřeno nebylo. Ludmila měla také pověst konkubíny a šlechtic byl napomínán, aby se s ní rozešel. Kauza byla tedy odložena k získání důkazů.³¹⁴

³¹⁰ Srov. tamtéž, s. 9.

³¹¹ Srov. tamtéž, s. 10.

³¹² Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1380.

³¹³ Srov. tamtéž.

³¹⁴ Srov. SVOBODA, Jiří. *Zplatnění manželství v právu Katolické církve*, s. 11.

Opětovně byl případ otevřen dne 16. 1. 1723 za nového papeže Inocence XII. Kongregace požadovala kanonické výslechy svědků, ti měli dokázat, že synové žadatele byli pokládáni za legitimní. Svědci se také měli vyjádřit ke skutečnosti, zda manželství bylo uzavřeno řádným kanonickým způsobem. Stanovisko kongregace k předložení žádosti papeži zůstalo opět negativní. V srpnu téhož roku byla žádost znovu opakována, ale bez úspěchu.

V průběhu dalších zkoumání se podle svědků zdál být náboženský život manželů důkladnější. Těsně před smrtí a po přijetí svátosti smíření umírající šlechtic před svědky odpřísáhl, že manželství skutečně bylo uzavřeno před knězem, a děti tedy počaty v dobré víře. Kongregace však i přes přísahu opět váhala s předložením žádosti papeži. Stanovisko bylo změněno až v následujícím zasedání, kdy byla záležitost doporučena papeži ke kladnému vyřízení z důvodu udělení sanace manželství, jakož i legitimace synů. Žádost byla nakonec vyřízena kladně, ale žadatel se toho již bohužel nedožil.³¹⁵

Roku 1732 zrušil Klement XII. nižším autoritám pravomoc dispensovat manželské překážky jak k uzavření manželství, tak k jeho sanaci a roku 1734 prodloužil fakulty svého předchůdce udělené misionářům, provinciálům jezuitů, kněžím od nich delegovaných, včetně místních ordinářů, sanovat uzavřená manželství, aniž by se vyžadovalo obnovení manželského souhlasu. Benedikt XIV. pak shrnuje pojem sanace, k níž se vyžaduje trvání manželského souhlasu, a pokud není stanoveno jinak, nevyžaduje se jeho obnova.

Manželství se udělenou sanací stává platným a taktéž je legitimováno i potomstvo z manželství vzniklé. Ve svých dílech papež zdůrazňuje, že lze dispensovat pouze překážky práva ryze církevního, nikoliv práva přirozeného a božského. Rovněž klade důraz na trvání manželského souhlasu a legitimaci potomstva pouze z putativního manželství, ne z jiných vztahů. Výlučně papež disponuje pravomocí udělit sanaci i stanovit podmínky pro její platné udělení. Biskupové tuto pravomoc mohou obdržet pouze zvláštním papežským zmocněním.³¹⁶

Pius VI. neschválil císařský dekret Josefa II. prikazující biskupům, aby vlastním právem dispensovali od rušících manželských překážek. Papež zdůrazňuje, že jedině církvi náleží stanovit manželské překážky a jedině papež má příslušnou dispensační pravomoc. Biskup musí mít k uvedené činnosti papežův výslovný souhlas. Arcibiskupu

³¹⁵ Srov. tamtéž.

³¹⁶ Srov. tamtéž, s. 12.

trevírskému papež na jeho žádost sanační pravomoc udělil.³¹⁷ Pius VII. indultem z let 1801 a 1809 se snažil zmírnit náboženské napětí v porevoluční Francii mimo jiné tím, že udělil generální dispens od celibátu cca 200 kněžím, kteří během revoluce uzavřeli civilní manželství, která zároveň sanoval.

Lev XIII. dekretem vydaným prostřednictvím kongregace roku 1890 na žádost biskupa ostrova Malta přikázal uzavírání manželství na jeho území tridentskou formou, a to jak mezi katolíky, tak i katolickou a nekatolickou stranou. Manželství dvou nekatolíků mezi sebou jsou ovšem platná i bez uzavření tridentské formy. Později tato manželství papež sanoval pro dobro duší. Pius X. dekretem *Provida sapientique cura* z roku 1906 přikázal v celém Německu, aby při uzavírání manželství katolíků nebo smíšených manželství byla zachována tridentská forma.³¹⁸

Tímtež dekretem papež sanoval smíšená manželství uzavřená před nekatolickým duchovním nebo světským úředníkem, eventuálně tajně uzavřená, pokud neobsahovala manželskou překážku a trval přirozený manželský souhlas. Dekretem z roku 1912 papež sanoval pro celou církev veškerá dřívější manželství uzavíraná s překážkou.³¹⁹

Roku 1890 Svatý stolec povolil udělování sanace neplatných manželství pro překážku práva božského, která již pominula. Praxe byla omezena v roce 1904, kdy Svaté officium prohlásilo, že církev nemá pravomoc udělovat sanaci neplatným manželstvím pro překážku práva božského. Kodex kanonického práva z roku 1917 v kán. 1139 § 2 všeobecně nedovoloval udělení sanace od překážky práva přirozeného či božského, která již pominula. Praxe však brzy překonala teorii, kdy Svatý stolec sanoval manželství neplatná z důvodu překážky předchozí vazby.³²⁰

Roku 1966 vydává Pavel VI. známé motu proprio *De Episcoporum muneribus*, kde vyhrazuje Apoštolskému stolci sanaci neplatných manželství pro překážky práva přirozeného a božského, které již zanikly. Současná právní norma z roku 1983 v kán. 1163 § 2 stanoví, že „manželství neplatné z důvodu překážky práva přirozeného nebo božského pozitivního může být takto zplatněno až tehdy, když překážka pominula.“

³¹⁷ Srov. tamtéž, s. 13.

³¹⁸ Srov. tamtéž, s. 15.

³¹⁹ Srov. tamtéž, s. 16.

³²⁰ Srov. BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*, s. 1387.

Závěr

Manželství patří mezi instituce, jež jsou pro svou mimořádnou důležitost předmětem zájmu jak státu, tak církve, o čemž svědčí také nedávná biskupská Synoda o rodině, která se konala ve dnech 5. – 19. října 2014 v Římě. Při pohledu do minulosti představuje zásadní změnu v pohledu na manželství především Druhý vatikánský koncil a jeho pastorální konstituce *Gaudium et spes*, ve které se již o manželství nehovoří jen jako o soužití za účelem plození a výchovy dětí, ale především se jedná o společenství života a lásky, kde hraje svou roli osobní porozumění muže a ženy. Jde o vzájemné sebedarování mezi manžely, jehož plodem a vrcholem jsou děti.

Manželství je místem služby, kde se muž a žena učí pravé lásce a oba se v ní zdokonalují. S tím souvisí skutečnost, že jejich postavení je rovnocenné a oba se respektují ve svém mužství a ženství. Jestliže je podstatou manželství vytvoření společenství lásky, znamená to, že i ta manželství, která zůstávají bezdětná, mají svou hodnotu. Osobní manželská láska je totiž hodnotou sama o sobě a proniká celý život nezávisle na zplození dětí. Plození dětí se nedostává na okraj manželského vztahu, ale zůstává jeho podstatným cílem.

Tělesné spojení manželů má být výrazem setkání a prohloubení jejich lásky, čímž dochází k jejich vzájemnému obohacení, to má posléze také dopad na výchovu a blaho dětí. Láska a plození tvoří dvě podstatné části manželství a nemohou být od sebe odděleny. Rodičovství je povolání, které pochází od Boha, manželé zde odpovědně spolupracují s láskou a vůlí Stvořitele. Je smutnou skutečností, že rodina a manželství dnes procházejí hlubokou krizí. Rodina se stává terčem útoku četných sil, které se snaží ji rozbít nebo alespoň zdeformovat. Církev si uvědomuje, že dobrý společenský život souvisí s příznivou rodinnou situací.

Podle zprávy o stvoření osvobozuje muže setkání se ženou z jeho samoty (srov. Gn 2,18–24). V manželské lásce partneři jeden druhého poznávají a stávají se jedním tělem. Také Ježíš vidí původ manželství v Božím stvoření. Odkazuje na to, co platilo od počátku. Manželé jsou od Boha spojeni jeden s druhým, proto se nesmí ani oddělit, ani nesmí být odděleni člověkem. Tím se staví proti těm, kteří se odvolávají na Mojžíše a míní, že muž může za jistých okolností svou ženu propustit (srov. Mt 19,3–9; Mk 10,2–12). Tak jako manželství patří ke stvoření Božímu a je poznamenáno následky dědičné viny, má také účast i na vykoupení Ježíšem Kristem. Kristus miluje

svou církev přes všechny nedostatky a nedokonalosti. Bezpodmínečná věrnost Boha a Ježíše Krista lidem a církvi se má odrážet v lásce manželů. Proto je křesťanské manželství svátostí, je místem Božího působení.

Manželství zaujímá v Božím plánu své místo. Jde o více než o pouhou právní smlouvu mezi mužem a ženou, ale jedná se o nejvnitřnější společenství celého života, které souvisí s manželskou úmluvou. Kanonické zákonodárství vychází ze zásadní nerozlučitelnosti manželství, a je-li uzavřeno platné manželství mezi pokřtěnými, tedy manželství svátostné, stává se tato nerozlučitelnost absolutní. Jedinou výjimku představuje případ, kdy takové manželství nebylo dokonáno (konzumováno) manželským stykem, kdy se tedy ti dva ještě nestali jedním tělem (Mt 19,5–6; Mk 10,8).

Takové manželství může podle práva katolické církve na žádost obou manželů nebo i jen jednoho z nich rozloučit papež. Nerozlučitelnost manželství je založena na neodvolatelném souhlasu obou nupturientů. Toto svobodné rozhodnutí muže a ženy nemůže nahradit žádná jiná autorita. Manželský souhlas v sobě obsahuje skutečnost, že člověk je v zásadě schopen se druhému zcela odevzdat a druhého úplně přijmout. Manželství je tedy celoživotním svazkem, z něhož muž a žena chtějí přivést na svět děti a chtějí ho žít s Boží pomocí, ne tedy jen z vlastních sil.

Právo uzavřít manželství patří k základním lidským právům. Jak je patrné, kanonické právo, jelikož nezná rozvod manželství, klade na snoubence a na kvalitu jejich manželského souhlasu zákonitě vyšší požadavky než právo světské. Protože jde o soužití velmi důležité, právní předpisy stanoví také určité překážky, které se nějakým způsobem vztahují k osobám snoubenců a které, nkolik trvají, mohou působit neplatnost manželství. Manželské překážky (impedimentum) jsou faktickými omezeními práva na manželství. Ti, kteří vstupují do manželství, musí splňovat alespoň nějaké minimální požadavky, aby jejich manželství mohlo být úspěšné a nepoškozovalo dříve nebo později jednotlivce a společnost. Cílem překážek však není omezovat právo jednotlivců na manželství, ale chránit hodnoty manželství a rodiny.

K uzavření manželství je tedy třeba, aby muž a žena byli pokřtěni katolíci; pokud je katolík pouze jeden, musí se žádat o dovolu místního ordináře. Manželství vzniká tak, že způsobilé osoby, tedy muž a žena, kterým v uzavření manželství nebrání manželská překážka, si navzájem dají manželský souhlas prostý vady, a to způsobem předepsaným církví, tedy tzv. kanonickou formou (před zástupcem církve a dvěma svědky). Manželství mezi dvěma pokřtěnými povýšil Kristus na svátost, a proto je platně

uzavřené manželství dvou pokřtěných nerozlučitelné žádnou lidskou mocí a trvá až do smrti jednoho z manželů. I tak se ovšem vyskytují případy, kdy církevní manželství je uzavřeno neplatně. Dokud však tuto neplatnost nevysloví rozsudek církevního soudu, je takové manželství považováno za platné, protože se těší tzv. přízni práva. Soudní rozhodnutí o neplatnosti manželství však nemá vliv na legitimitu dětí zplozených v tomto fiktivním svazku, jelikož byly počaty v dobré víře.

Pokud tedy manželé zjistí, že jejich manželství není uzavřeno platně, mají vzniklé vady odstranit a manželství zplatnit. Církevní právo rozeznává dva způsoby zplatnění manželství. Prvním způsobem je konvalidace (prosté zplatnění). Jde o řádný způsob, který se vyznačuje obnovou manželského souhlasu. V tomto případě je nutné zjistit skutečnost, která je příčinou neplatnosti manželství, a také zde rozhoduje doba konání sňatku. Pokud je příčinou manželská překážka, je nezbytné posoudit, zda již pominula, nebo ne. V případě, že nepominula, je nutné požádat kompetentní autoritu o udělení dispense a po jejím obdržení obnovit manželský souhlas. Při překážce veřejné se souhlas obnovuje kanonickou formou, obvykle prostým způsobem. Při překážce tajné lze obnovit souhlas soukromě vlastními a jednoznačnými slovy.

V případě vady souhlasu obnovuje souhlas alespoň ta strana, která vadu způsobila, pokud souhlas druhého partnera trvá. Při vadě veřejné se souhlas obnovuje kanonickou formou, obvykle prostým způsobem. Při vadě tajné se souhlas může obnovit soukromou formou, v tom případě buď oboustranně, nebo alespoň jednostranně, ze strany toho, kdo způsobil vadu souhlasu. Musí však být jisté, že souhlas druhého partnera byl dán a trvá. Při vadě formy je nutné obnovit souhlas kanonickou formou. Kanonickou formu je možno u smíšeného manželství dispensovat, je však třeba dodržet veřejnou formu.

V případě konvalidace je manželství zplatněno od chvíle nového vyslovení souhlasu (ex nunc). Toto zplatnění může provést duchovní správce sám, od ordináře si případně vyžádá jen dispens, je-li třeba. Druhým způsobem zplatnění manželství je sanace (zplatnění v základu). Jedná se o zplatnění právním aktem církevní autority, aniž by došlo k obnově slibů. Používá se tam, kde nelze řádně provést prosté zplatnění, tedy nelze obnovit manželský souhlas.

Může se jednat o situaci, kdy je potřebná obnova souhlasu kanonickou formou, ale jeden z partnerů to odmítá, anebo není vhodné jej o to žádat nebo ho o skutečnosti neplatnosti manželství informovat. Může jít například o případ, kdy tento člověk zaujímá negativní postoj k církevním záležitostem. Také může jít o situaci, kdy ani jedna strana neví o neplatnosti manželství, kterou zjistila třetí osoba, a není vhodné je

o této skutečnosti informovat. To se může stát například tehdy, kdy neplatnost zapříčinil svou nedbalostí duchovní, který vedl předšňatkové řízení anebo který muže a ženu oddával.

Jak již bylo řečeno, manželský souhlas je konstitutivním prvkem manželství a nelze jej žádnou lidskou mocí nahradit. Proto je naprosto nezbytné trvání manželského souhlasu v době, kdy je uplatněno zplnění v základu, což může být za situace, kdy manželský souhlas byl od počátku dán a stále oboustranně trvá. Dále může jít o situaci, kdy manželský souhlas byl od počátku dán, a potom alespoň jedním partnerem odvolán, později byl však znovu dán, takže nyní oboustranně trvá. Nakonec může jít o situaci, kdy manželský souhlas nebyl na počátku při sňatku dán alespoň jedním nupturientem, ale byl dán později a nyní oboustranně trvá. Je nutné získat morální jistotu o trvání manželského souhlasu muže a ženy.

Protože se tento způsob zplnění uplatňuje vždy na žádost alespoň jednoho partnera, lze od něho získat jasné prohlášení, že jeho souhlas trvá. Získání morální jistoty o trvání manželského souhlasu druhého partnera je možné například soukromým dotazem buď faráře, anebo žádajícího partnera. Je však vždy lepší, pokud tato skutečnost může být dosvědčena. Pokud se zjistí existence manželské překážky, je nutno požádat kompetentní autoritu o dispens.

Zplnění v základu uděluje Apoštolský stolec, je-li potřebná dispens od takové překážky, kdy dává dispens pouze Apoštolský stolec, anebo jedná-li se o neplatnost manželství z důvodu nedispensovatelné překážky práva přirozeného nebo božského pozitivního, která již pominula. V ostatních případech může sanaci udělit místní ordinář, a to i v případě, že manželství je neplatné z více důvodů zároveň. Vždycky je však možné se obrátit na Apoštolský stolec, ten je kompetentní pro všechny případy zplnění v základu.

Kanonická účinnost zplnění je zpětná (ex tunc), a to obvykle od sňatku. Pokud zde byla nedispensovatelná překážka, která pak odpadla, účinnost nastává od okamžiku zániku překážky. Pokud nebyl dán náležitý manželský souhlas při sňatku, ale později, účinnost nastává od okamžiku dání náležitého souhlasu.

Tato zpětná platnost je ovšem pouze po linii právní, nikoli po linii mravní. Dosavadní jednání partnerů je třeba morálně hodnotit bez závislosti na faktu nynějšího zplnění v základu. Větší právní jistota ohledně manželského souhlasu je důvodem, proč se upřednostňuje prosté zplnění s novým vyslovením souhlasu před sanací, i když konvalidace má právní účinky až od nového vyslovení souhlasu.

Seznam použitých zkratek

CCEO	Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (r. 1990)
CIC 1917	Codex iuris canonici (promulgovaný v r. 1917)
CIC 1983	Codex iuris canonici (promulgovaný v r. 1983)
čl.	článek
Dt	Pátá kniha Mojžíšova (Deuteronomium)
Gn	První kniha Mojžíšova (Genesis)
GS	Gaudium et spes (Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě)
kán.	kánon
KKC	Katechismus katolické církve
LG	Lumen gentium (Věroučná konstituce o církvi)
Mk	evangelium podle Marka
Mt	evangelium podle Matouše
např.	například
s.	strana
Sb.	sbírka
srov.	srovnej
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
Žid.	list Židům

Seznam literatury

a) tištěné zdroje:

BEAL, John P. – CORIDEN, James A. – GREEN, Thomas J. *New commentary on the Code of Canon Law*. New York: Paulist Press, 2000.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: včetně deuterokanonických knih: český ekumenický překlad. 6. přepracované vydání, 4. vydání v České biblické společnosti. Praha: Česká biblická společnost, 1995.

CASTAÑO, Jose F. *Dispensa dagli impedimenti e dalla formacanonica nell'attuale Codice di diritto canonico*, v *Angelicum* 70, 1985.

CASTAÑO, Jose F. *Il sacramento del matrimonio*, vol. II. Roma, 1992.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání, 1. v KN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*, 2. přepracované vydání, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Ružomberok 2007.

GRÜN, Anselm. *Svätost manželství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

PAVEL, Jan. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 1. vydání. Praha: Paulínky, 2005.

PAVEL, Jan. *Familiaris consortio: apoštolská adhortace Jana Pavla II.: o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1992.

KAŠNÝ, Jiří. Laicizace kněží, *Teologické texty* 2001, roč. 12, č. 4, s. 144–146.

KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

KIPPLEY, John F. *Manželství je natrvalo: Základy křesťanského manželství*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001.

Kongregace pro nauku víry. *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě*. 1. vydání. Praha: Česká biskupská konference, 2004.

KUNČAR, Vojtěch. Emoční nezralost jako příčina nezpůsobilosti pro uzavření manželství. *Revue církevního práva: Church law review*. 2011, roč. 17, č. 1, s. 19–25.

KYRALOVÁ, Marie – PAVEL, Jan. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny = Codex iuris canonici*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994.

NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

PALLA, Jiří. Manželský souhlas v současném kanonickém právu. *Revue církevního práva* 1999, roč. 13, č. 2, s. 93–128.

Papežská rada pro rodinu. *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001.

POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*, 1. vydání. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990.

POSPÍŠIL, Zdeněk – KOLÁŘ, Bohumil. *Katechismus katolické církve*. 2. vydání, 1. vydání v KN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

SLAVÍK, Michael. *Manželství – od snů k realitě: Teologicko – právní analýza některých přístupů k uzavírání manželství*. Praha: Pastorační středisko, 1998.

SVOBODA, Jiří. Zplatnění manželství v právu Katolické církve. *Revue církevního práva: Church law review*. 2005, roč. 30, č. 1, s. 7-39.

Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé: (vydala Německá biskupská konference 1995). 2. vydání. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005.

b) elektronické zdroje:

BENEDIKT. *Projev na diecézním sympoziu o rodině v Římě (6.6.2005)* [2013-11-9]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=3944>>.

BENEŠ, Josef. *Vis vel metus – násilí a strach jako vada manželského souhlasu* [2014-07-23]. <http://cic.biskupstvi.cz/soubory/AI-MMIX_958-962.pdf>.

PAVEL, Jan. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II. ze dne 2. února 1994* [2014-05-03]. <<http://www.cirkev.cz/res/data/003/000388.pdf>>.

Radio Vaticana. *Drobné změny v textech Kodexu kanonického práva (15.12.2009)* [2014-8-21]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=12176>>.